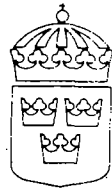

Regeringens proposition

1992/93:4

om villkorlig frigivning, m.m.

Prop.
1992/93:4

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 18 juni 1992.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den obligatoriska halvtidsfrigivningen skall avskaffas. Huvudregeln om tidpunkten för villkorlig frigivning, som nu är halva strafftiden, blir att minst två tredjedelar av strafftiden skall ha avtjänats. Villkorlig frigivning föreslås bli fakultativ, dvs. att prövning av frigivningen kan göras i varje enskilt fall. Vid prövningen av om den villkorliga frigivningen bör senareläggas skall särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

Alla som döms till tidsbestämt fängelse i minst en månad föreslås kunna frigis villkorligt. Undantag görs för fängelse som utgör förvandlingsstraff för böter och för fängelse som har ådömts tillsammans med skyddstillsyn.

För långtidsdömda föreslås särskilda regler. Har någon dömts till fängelse i två år eller mer för särskilt allvarlig brottslighet, får han inte frigis förrän två tredjedelar av tiden avtjänats, om det finns en påtaglig risk att han kommer att återfalla i sådan brottslighet. I övriga fall med utdömda straff på två år eller mer kan frigivning få ske tidigare, dock inte förrän halva tiden har avtjänats. För fängelsestraff enligt domar på mellan ett och två år föreslås en särskild reglering så att tröskeffekter undviks.

Prövning av frågan om villkorlig frigivning skall göras av Kriminalvårdsnämnden. För den som avtjänar fängelse kortare tid än två år fordras

dock att Kriminalvårdsstyrelsen eller annan, som styrelsen bestämmer, särskilt påkallar att nämnden skall pröva frågan.

Möjlighet till frigivningspermission öppnas för alla som avtjänar fängelse från den dag då villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga.

Övervakning efter villkorlig frigivning skall kunna ske av dem som friges från straff på minst två månader.

Överföring av verkställighet av brottmålsdom föreslås kunna prövas av regeringen om särskilda skäl föranleder det.

De lagändringar som berör villkorlig frigivning föreslås träda i kraft den 1 juli 1993 och övriga den 1 januari 1993.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs att 48 kap. 2 och 4 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 kap.
2 §¹

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid *förelägges* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser brottet *förskylla* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid *föreläggs* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser *att* brottet *bör föranleda* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §²

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock *ej* normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *förskyller* högst etthundratjugo dagsböter.

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock *inte* normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *bör föranleda* högst etthundratjugo dagsböter.

Det finns särskilda bestämmelser om strafföreläggande för brott som har begåtts av någon som är under arton år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

¹ Senaste lydelse 1968:193.

² Senaste lydelse 1991:241.

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att det i 26 kap. skall införas en ny paragraf, 6 a §, av följande lydelse.

dels att 25 kap. 1 och 6 §§ samt 26 kap. 6, 7–9 och 11 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

25 kap.

1 §¹

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *förskyller* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *bör föranleda* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

6 §²

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *förskyller* dagsböter.

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *bör föranleda* dagsböter.

Som gemensamt straff får dagsböter bestämmas till ett antal av högst tvåhundra och penningböter till ett belopp av högst femtusen kronor.

Om det för något av brotten är föreskrivet ett visst lägsta bötesstraff, får detta inte underskridas.

26 kap.

6 §³

Den som *undergår* fängelse på viss tid *skall, om inte annat följer av andra stycket eller 7 §, villkorligt frigives sedan halva tiden har avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten har pågått minst två månader. Inte heller får villkorlig frigivning ske från fängelse som har dömts enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.*

Den som *avtjänar* fängelse på viss tid, *minst en månad, får medges villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning får dock inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.*

¹ Senaste lydelse 1991:240.

² Senaste lydelse 1991:240.

³ Senaste lydelse 1983:240.

Om strafftiden är högst ett år, får villkorlig frigivning ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

Om strafftiden är längre än ett år men kortare än två år, får villkorlig frigivning ske tidigast när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats.

Om strafftiden är två år eller mer och annat inte följer av 6 a §, får villkorlig frigivning ske tidigast när halva strafftiden har avtjänats.

Om den dömda begär det, kan frigivningen uppskjutas till senare tidpunkt än som följer av första stycket.

Om den dömda begär det, kan frigivningen uppskjutas till senare tidpunkt än som följer av andra – fjärde styckena.

6 a §

Har någon dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet, får han inte villkorligt frigås förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats, om det föreligger en påtaglig risk att han efter frigivningen återfaller i brottslighet av sådant allvarligt slag.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen omfattar också annan brottslighet än som avses där. Om ett annat fängelsestraff verkställs samtidigt, skall 6 § tillämpas med avseende på det straffet vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden.

7 §⁴

Om någon har dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och påtaglig risk bedöms föreligga för att han efter frigivningen fortsätter brottslighet av samma slag, får han inte villkorligt frigås förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats. Vid prövning av frågan om villkorlig frigivning efter denna tidpunkt skall förutom återfallsrisken beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen avser också annan brottslighet än som avses där. Verkställs samtidigt ett annat fängelsestraff, skall, vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden, 6 § tillämpas med avseende på det straffet.

8 §⁵

Verkställs samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsestraffens tid. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter. Ingår bland de straff som samtidigt verkställs sådant straff som avses i 6 § tredje meningen får villkorlig frigivning inte ske förrän verkställigheten har pågått minst den tid som svarar mot detta straff.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5 och 6 §§ sägs.

Vid prövning av frågan, om den villkorliga frigivningen bör ske senare än vid den tidigaste tidpunkt som anges i 6 eller 6 a §, skall det särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

Om flera fängelsestraff verkställs samtidigt, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsestraffens tid. Vad nu sagts gäller dock inte tid för fängelse som dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller förvandlingsstraff för böter.

⁴ Senaste lydelse 1983:240.

⁵ Senaste lydelse 1991:451.

9 §⁶

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden. *I annat fall fastställs tidpunkten för villkorlig frigivning av kriminalvårdsstyrelsen eller tjänsteman som styrelsen bestämmer.*

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden.

Kriminalvårdsstyrelsen eller annan som styrelsen efter regeringens bemyndigande föreskriver får påkalla att Kriminalvårdsnämnden även i annat fall prövar frågan om villkorlig frigivning. Påkallas inte prövning skall den dömde friges när han avtjänat två tredjedelar av tiden eller den kortare tid efter vilken villkorlig frigivning tidigast kan ske.

Beslut om villkorlig frigivning som inte har gått i verkställighet kan ändras, om den dömde begär att frigivningen skall uppskjutas eller det annars föranleds av ändrade förhållanden.

11 §⁷

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den frigivne skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Sådant beslut* meddelas av frivårdsmyndighet i kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den *som avtjänar ett fängelsestraff på mer än två månader och friges från detta* skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Beslut om övervakning* meddelas av frivårdsmyndighet i Kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6–9 §§ i deras äldre lydelse skall fortfarande gälla för den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid eller ålagts förvandlingsstraff för böter. Detta gäller dock inte bestämmelsen i 26 kap. 6 § första stycket andra meningen om minimitiden för villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning från fängelsestraff som uppgår till en månad men understiger tre månader skall ske först när två tredjedelar av

⁶ Senaste lydelse 1983:240.

⁷ Senaste lydelse 1983:240.

strafftiden har avtjänats. Villkorlig frigivning får inte ske från straff som understiger en månad.

Verkställs gemensamt efter ikraftträdandet fängelse som ådömts dessförinnan och fängelse som ådömts därefter, skall första stycket tillämpas på det förra straffet.

3. Om det i en lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Härigenom föreskrivs att 20 och 22 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

20 §

För den som har börjat *undergå* fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. *Överstiger strafftiden två månader*, skall styrelsen därvid även fastställa *tidpunkten för villkorlig frigivning och för prøvotidens utgång eller, om det är fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket första meningen* brottsbalken, *unge* den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *får* ett beslut enligt första stycket ändras.

För den som har börjat *avtjäna* fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. *Om strafftiden uppgår till en månad eller mer*, skall styrelsen därvid även fastställa *den tidigaste tidpunkt då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång. Är det fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket brottsbalken, skall i stället* den eller de dagar *anges*, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *skall* ett beslut enligt första stycket ändras.

22 §

Har domstol enligt 33 kap. 5–7 §§ brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Har domstol enligt 33 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1010.

Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 33 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Till förberedande av frigivning kan en intagen *som avses i 26 kap. 7 § brotsbalken* beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *två tredjedelar av straffet har avtjänats*.

För frigivningspermission får ställas de villkor som kan anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat.

Till förberedande av frigivning kan en intagen beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011.

Lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 19 § passlagen (1978:302) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §¹

Passtillstånd fordras för den som

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *på så kort tid att villkorlig frigivning ej kan komma i fråga,*

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *i två månader eller kortare tid,*

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller villkorlig frigivning från fängelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Senaste lydelse 1981:221.

Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 26 och 34 a §§ lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Förelagen lydelse*26 §¹

Fråga om verkställighet i främmande stat här i landet ådömd eller ålagd påföljd enligt förordnande som avses i 2 § första eller tredje stycket *upptages* av kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, socialstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av böter eller förverkande, annan myndighet som regeringen bestämmer. Framställning om verkställighet får ej göras, om med motsvarande tillämpning av 5 § andra stycket 1–8 hinder mot verkställighet i den främmande staten kan *antagas* föreligga.

Fråga om verkställighet i främmande stat här i landet ådömd eller ålagd påföljd enligt förordnande som avses i 2 § första eller tredje stycket *upptas* av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, Socialstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av böter eller förverkande, annan myndighet som regeringen bestämmer. *Om det föreligger särskilda skäl, får en myndighet som här avses med eget yttrande överlämna ett ärende till regeringen för avgörande.* Framställning om verkställighet får ej göras, om med motsvarande tillämpning av 5 § andra stycket 1–8 hinder mot verkställighet i den främmande staten kan *antas* föreligga.

Framställning om verkställighet av frihetsberövande påföljd får ej göras, om den dömde är svensk medborgare och själv motsätter sig åtgärden. Uppkommer fråga om verkställighet av frihetsberövande påföljd som ådömts eller ålagts annan än svensk medborgare, skall Statens invandrarverk höras, om icke den dömde samtycker till åtgärden. Avstyrker Invandrarverket att framställning göres, underställes ärendet regeringen för avgörande.

Har regeringen enligt 3 § förordnat att verkställighet av påföljd i visst fall får anförtros myndighet i främmande stat, ombesörjer Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, Socialstyrelsen att framställning om verkställighet görs i den främmande staten.

¹ Senaste lydelse 1991:1144.

34 a §²

Fråga om verkställighet enligt överförandekonventionen i främmande stat av här i landet ådömd påföljd upptas av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, av Socialstyrelsen. Framställning om sådan verkställighet får inte göras, om med motsvarande tillämpning av 25 a § första stycket hinder mot verkställighet i den främmande staten kan antas föreligga.

Fråga om verkställighet enligt första stycket på begäran av främmande stat prövas av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, av Socialstyrelsen med motsvarande tillämpning av 25 a § första stycket.

Kriminalvårdsstyrelsen eller Socialstyrelsen får, om det föreligger särskilda skäl, med eget yttrande överlämna ett ärende om verkställighet till regeringen för avgörande.

I fall som avses i denna paragraf gäller 28, 29 och 33 §§ första stycket i tillämpliga delar.

I fall som avses i denna paragraf gäller 28, 29 och 33 §§ i tillämpliga delar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1992

Närvarande: statsråden B. Westerberg, ordförande, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkenspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om villkorlig frigivning, m.m.

1 Ärendet och dess beredning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för Justitiedepartementet i maj 1979 en kommitté för att utreda vissa frågor om bl.a. fängelse och kriminalvård i anstalt. Kommittén antog namnet Fängelsestraffkommittén.

Kommittén har avgett sammanlagt fyra betänkanden. De två första, delbetänkandena (SOU 1980:1) Fjorton dagars fängelse och (SOU 1981:92) Villkorlig frigivning samt nämnder och lekmanamedverkan inom kriminalvården, har lett till ändringar i brottsbalken (BrB) rörande främst minitiden för fängelsestraff och villkorlig frigivning (prop. 1980/81:44, bet. 1980/81:JuU32, rskr. 1980/81:252, SFS 1981:331, prop. 1982/83:85, bet. 1982/83:JuU26, rskr. 1982/83:241, SFS 1983:240).

Fängelsestraffkommittén överlämnade i april 1986 sitt huvudbetänkande (SOU 1986:13–15) Påföljd för brott och avgav sitt slutbetänkande (SOU 1988:7) Frihet från ansvar i maj 1988. Detta sistnämnda betänkande har ännu inte lett till lagstiftning.

Kommitténs huvudbetänkande spänner över stora delar av straffrättens område, och kommitténs förslag till regler för påföljdsval och straffmätning resp. ändringar i bötesstraffet har behandlats och lett till lagändringar (prop. 1987/88:120, bet. 1987/88:JuU45, rskr. 1987:88:404, SFS 1988:942–948 resp. prop. 1990/91:68 bet. 1990/91:JuU10, rskr. 1990:91:155, SFS 1991:240–301). På grundval av betänkandet beslutade förra regeringen den 11 juli 1991 också en lagrådsremiss om villkorlig frigivning.

Nu är frågan om villkorlig frigivning och vissa därmed sammanhängande frågor som kommittén har behandlat aktuella för lagstiftning från delvis andra utgångspunkter. Kommitténs sammanfattning av innehållet i betänkandet samt kommitténs förslag till lagtexter framgår av nämnda huvudbetänkande. Kommitténs betänkande har remissbehandlats. Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms, Göteborgs, Norrköpings och Luleå tingsrätter, Domstolsverket, Riksåklagaren (RÅ), Rikspolisstyrelsen (RPS), Krimi-

nalvårdsstyrelsen (KVS), Kriminalvårdsnämnden (KVN), Stockholms första övervakningsnämnd, Övervakningsnämnden i Uppsala, Brottsförbyggande rådet (BRÅ), Överbefälhavaren, Statens räddningsverk, Socialstyrelsen, Trafiksäke hetsverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Generaltullstyrelsen, Riksskatteverket (RSV), Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala Universitet, Statens invandrarverk, Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Rättegångsutredningen (Ju1977:06), justitieombudsmannen Anders Wigelius, Riksbanken, Landstingsförbundet, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Övervakares och Kontaktpersoners/Familjers Riksförbund, Sveriges Köpmannaförbund, Motormännens riksförbund, Motorförarnas Helykyterhetsförbund, Svenska fångvårdssällskapet och Svenska skyddsförbundet. RÅ har överlämnat yttranden från överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt samt från överåklagarna vid Regionåklagarmyndigheterna i Stockholm, Kalmar, Malmö, Vänersborg och Härnösand. Tjänstemännens centralorganisation och Centralorganisationen SACO/SR har utan egna ställningstaganden överlämnat yttranden från Svenska polisförbundet resp. Sveriges Socionomers, Personal- & Förvaltningstjänstemäns Riksförbund. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats i Justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 86-980).

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade förra justitieministern i februari 1991 en särskild utredare med uppdrag att se över vissa kriminalvårdsfrågor. Uppdraget omfattade att inom ramen för nuvarande påföljdsystem, överväga och lämna förslag till åtgärder i syfte att vidga tillämpningsområdet för icke frihetsberövande påföljder och förbättra formerna för verkställighet av fängelsestraff. Utredningen antog namnet Påföljdsutredningen.

I maj 1991 avlämnade Påföljdsutredningen (Ju 1990:02) sitt betänkande (SOU 1991:45) Påföljdsfrågor. I betänkandet behandlas vissa frågor om verkställighet av fängelsestraff bl.a. om frigivningspermission och övervakning efter villkorlig frigivning. Utredningens sammanfattning, förslag till lagtexter i nu aktuella delar framgår av nämnda betänkande. Betänkandet har remissbehandlats. Efter remiss har yttranden avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Hovrätten för Västra Sverige, Uppsala, Köpings och Malmö tingsrätter, Kammarrätten i Jönköping, RÅ, RPS, KVS, KVN, Första Övervakningsnämnden i Stockholm, Övervakningsnämnderna i Borås, Örebro och Luleå, BRÅ, Socialstyrelsen, Statens rättskemiska laboratorium, Juridiska fakulteten vid Uppsala Universitet, Statskontoret, RRV, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen skyddsvärnet i Stockholm, Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän, Svenska fångvårdssällskapet, Föreningen styresmän och

assistenter inom kriminalvården, Svenska skyddsförbundet samt Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare. RÅ har överlämnat yttranden från överåklagarna vid Åklagarmyndigheterna i Stockholm och Malmö samt överåklagarna vid Regionåklagarmyndigheterna i Jönköping och Härnösand. KVS har bifogat yttranden från Regionmyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Härnösand, Umeå och Örebro. SACO har, utan något eget ställningstagande, sänt in yttranden från Sveriges Psykologförbund och Sveriges Socionomers, personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats i Justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet om utvidgad användning av samhällstjänst (dnr 91-1364). Jfr prop. 1991/92:109.

I april 1992 skickade Justitiedepartementet ut promemorian Villkorlig frigivning tillsammans med en inbjudan till hearing den 13 april 1992. Vid hearingen lämnades synpunkter av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, KVS, KVN, BRÅ, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Sveriges Advokatsamfund, Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän, Föreningen Styresmän och assistenter inom kriminalvården. Skriftliga synpunkter har dessutom lämnats av Stockholms tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Övervakningsnämnden i Täby, Sveriges domareförbund och Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän. Promemorians lagtext bifogas som *bilaga 1*. Synpunkterna som lämnades vid hearingen är nedtecknade och finns tillgängliga i lagstiftningsärendet. Vissa instanser har lämnat skriftliga synpunkter. Dessa finns också tillgängliga i ärendet (dnr 86-980).

I detta lagstiftningsärende tar jag också upp frågan om att i den s.k. internationella verkställighetslagen införa en möjlighet för Kriminalvårdsstyrelsen och andra beslutande myndigheter att i vissa fall överlämna till regeringen att besluta om överflyttande av verkställighet av brottdomsdom till annat land.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 14 maj 1992 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslag i ärendet som upprättats inom Justitiedepartementet. Lagförslagen och lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2* och *bilaga 3*.

Lagrådet har föreslagit vissa omformuleringar i den remitterade lagtexten (26 kap. 6, 7 och 9 §§ BrB) i syfte att den reella innebörden av förslaget skall komma till tydligare uttryck. Jag återkommer till Lagrådets synpunkter i samband med att jag behandlar de enskilda paragraferna (avsnitt 5.2). I övrigt har lagrådet lämnat förslagen utan erinran.

I förhållande till lagrådsremissen har även vissa ändringar av redaktionell karaktär gjorts i lagtexten.

2 Bakgrund

2.1 Tidigare lagstiftning

Villkorlig frigivning infördes i svensk rätt år 1906 och flera reformer har genomförts under 1900-talet.

Vid BrB:s införande överfördes i princip 1943 års regler om villkorlig frigivning. Förutsättningen för fakultativ frigivning var att den skulle kunna antas främja den dömdes anpassning i samhället. Vid prövning av villkorlig frigivning skulle särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesinriktning vid den tid då frigivning ifrågasattes, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

I syfte att främja större enhetlighet inom de nordiska länderna reviderades kort efter BrB:s ikraftträdande år 1965 reglerna om villkorlig frigivning (prop. 1965:159). Möjlighet öppnades då till villkorlig frigivning efter halva strafftiden. Som förutsättning för halvtidsfrigivning uppställdes att särskilda skäl skulle föreligga. Den tidigare gällande förutsättningen för villkorlig frigivning, nämligen att den skulle kunna antas främja den dömdes anpassning i samhället, slopades. Slutligen gjordes i fråga om prøvotidens längd den ändringen att prøvotiden, i stället för att i princip motsvara den återstående strafftiden, skulle fastställas i varje enskilt fall till minst ett och högst tre år eller, om den tid som vid frigivningen återstod av straffet översteg tre år, högst fem år.

Innan de nuvarande reglerna, med en i princip obligatorisk halvtidsfrigivning för de flesta intagna, infördes år 1983 reviderades 1965 års reform i vissa avseenden. Förutom en följdändring till de nya reglerna om avräkning av häktningstid m.m. genomfördes ändringar åren 1973, 1974, 1979 och 1981. Ändringarna tog bl.a. sikte på frågorna om övervakning, kriterierna för prövning av villkorlig frigivning och minimitiden för frigivning.

Den reglering som gällde innan den s.k. halvtidsreformen genomfördes år 1983 innebar i korthet följande. Den som undergick fängelse på viss tid fick friges villkorligt när två tredjedelar eller, om särskilda skäl förelåg, halva tiden avtjänats. Verkställigheten måste dock alltid ha pågått minst två månader innan villkorlig frigivning fick ske. Om flera fängelsestraff verkställdes samtidigt, bildade den sammanlagda fängelsetiden utgångspunkt för tidsberäkningen. Vid prövning av fråga om villkorlig frigivning skulle särskilt beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas vid frigivningen. Avtjänade den dömda fängelsestraff för särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa skulle frågan om det fanns påtaglig risk för att han efter frigivningen skulle fortsätta med brottslighet av samma slag ges större vikt vid prövningen än annars. Fråga om villkorlig frigivning prövades av övervakningsnämnd om strafftiden inte översteg ett år och i annat fall av den centrala instansen Kriminalvårdsnämnden.

Den praxis som utbildades beträffande tidpunkterna för villkorlig frigivning är återgiven i Fängelsestraffkommitténs delbetänkande (SOU 1981:92)

Villkorlig frigivning s. 73 f. Praxis kan kort sammanfattas enligt följande. De som dömdes till fängelse i kortare tid än ett år frigavs i allmänhet inte förrän två tredjedelar av straffet avtjänats. För dem som dömdes till långa straff medgavs däremot i allmänhet halvtidsfrigivning. Som långa straff räknades i detta sammanhang tider på två år och sex månader eller mera. För det unga klientelet – till vilket räknades dem som ännu inte fyllt 23 år vid tiden för brottets begående – ansåg Kriminalvårdsnämnden en strafftid på ett år och sex månader eller mera som en lång tid. Samma principer tillämpades också för det äldsta klientelet. Någon fast åldersgräns för detta fanns inte. Principen tillämpades i bland redan från 50-årsåldern.

För att förebygga orättvisa tröskeleffekter togs särskild hänsyn till dem som dömts till fängelsestraff under den gräns som normalt tillämpades för halvtidsfrigivning. Det faktiska frihetsberövandet jämfördes därvid med den tid en intagen med en strafftid på två år och sex månader (ett år och sex månader) skulle avtjäna om han frigavs på halvtidsdagen.

Undantag från den praxis som nu har redovisats gällde för dem som dömts för särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och för vilka det bedömdes finnas en påtaglig risk för återfall i brottslighet av samma slag.

2.2 Nuvarande lagstiftning

De nuvarande bestämmelserna om villkorlig frigivning infördes år 1983 (prop. 1982/83:85, bet. 1982/83:JuU26, rskr. 1982/83:241, SFS 1983:240) efter förslag från Fängelsestraffkommittén i betänkandet (SOU 1981:92) Villkorlig frigivning samt nämnder och lekmannamedverkan inom kriminalvården.

Huvudregeln om villkorlig frigivning är enligt 26 kap. 6 § BrB att den som avtjänar ett tidsbestämt fängelsestraff skall friges villkorligt när halva tiden har avtjänats. Från fängelsestraff på två månader eller kortare tid får villkorlig frigivning inte ske. För längre straff gäller att minst två månader måste avtjänas i anstalt eller i form av annat frihetsberövande, t.ex. häktning.

Undantag från huvudregeln om villkorlig frigivning gäller enligt den nämnda paragrafen dels för fängelsestraff som ådömts i samband med dom på skyddstillsyn och för förvandlingsstraff på böter, dels under vissa omständigheter för det fall att den dömda själv vill avtjäna längre tid av straffet.

Den som har dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa får, enligt 26 kap. 7 § BrB, om det bedöms föreligga en påtaglig risk för att han efter frigivningen fortsätter med brottslig verksamhet av samma slag, inte friges villkorligt förrän två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Ett beslut om villkorlig frigivning från straff på två år eller mer fattas av Kriminalvårdsnämnden. Vid prövning av frågan om villkorlig frigivning skall ske senare än när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats skall, förutom återfallsrisken, beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förut-

sättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. I praktiken har sista nämnda regel inneburit att frigivning sker på tvåtredjedelsdagen.

3 Allmän motivering

3.1 Allmänna utgångspunkter beträffande villkorlig frigivning

Min bedömning: Den obligatoriska halvtidsfrigivningen bör i ett första steg avskaffas genom en huvudsaklig återgång till de regler som gällde före den 1 juli 1983.

Bedömningen i promemorian: Överensstämmer med min bedömning.

Synpunkter på bedömningen i promemorian: *KVN* har inga invändningar mot den allmänna inriktningen. *Svea hovrätt* invänder att inriktningen av förslaget medför att halvtidsfrigivning fortfarande blir huvudregel för ett stort antal dömda. *Kammarrätten i Stockholm* anser det vara bättre att helt återgå till den reglering som gällde före år 1983. *Stockholms tingsrätt* har ingen erinran mot att halvtidsfrigivningen avskaffas och att man i avvaktan på ytterligare utredning återgår till ett system med villkorlig frigivning efter två tredjedelar, men tingsrätten anser att promemorians förslag om fakultativ villkorlig frigivning inte bör läggas till grund för lagstiftning. *Uppsala tingsrätt* anser att systemet med villkorlig frigivning har sådana fördelar att det bör behållas samt att den bör komma i fråga först efter två tredjedelar. Tingsrätten anser dock att den villkorliga frigivningen bör vara obligatorisk eftersom omständigheter som domstolen redan beaktat vid straffmätningen inte bör beaktas även vid bedömningen av villkorlig frigivning. Tingsrätten kan dock som provisorium godta halvtidsfrigivning vid strafftider på två år och däröver. *Sveriges domareförbund* förordar en reform som innebär en verklig återgång till villkorlig frigivning efter två tredjedelar men kan acceptera tidigare frigivning i undantagsfall formulerat på det sätt som gällde före halvtidsreformen. *Övervakningsnämnden i Täby* anser att en reform i riktning mot den ordning som gällde före år 1983 av flera skäl är tillfredsställande. Nämnden anser vidare att promemorians förslag är i huvudsak acceptabla. *Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän* förordar att den rådande ordningen behålls i avvaktan på att frågan utreds.

Skälen för min bedömning: Redan när den obligatoriska halvtidsfrigivningen infördes, anfördes betänkligheter mot de föreslagna lösningarna. Bl.a. lagrådet var kritiskt och yttrade följande (prop. 1982/83:85 s. 143 f).

”Förslaget medför att flertalet av dem som dömts till fängelse på två år och sex månader eller mindre kommer att friges tidigare än vad som nu är fallet. Här framträder synpunkten att en förkortning av tiden för frihetsberövandet av olika skäl har ett värde i sig; särskilt betonas i remissen att

fängelsestraffet inte har någon förbättrande effekt på den dömda. Mot en förkortning av frihetsstraffen skall då vägas den betydelse straffet kan ha för att tillgodose allmänpreventiva skäl och samhällsskyddsaspekter. Sådana synpunkter har i remissen ansetts ha särskild tyngd beträffande brottslighet som avses i 26 kap. 7 § lagförslaget men har i övrigt berörts endast knapphändigt. Det förefaller som om här största vikten har fäst vid den effekt det nominella straffet kan få på allmänhetens inställning; att sedan – bl.a. genom frigivningsreglerna – domen kommer att få långt lindrigare konsekvenser än den formellt innebär synes ha tillmätts underordnad betydelse. I vart fall torde dessa tankegångar, vid sidan av praktiska hänsyn, vara främsta skälet till att man inte tagit det steg som med remissens utgångspunkter borde ha varit det naturliga, nämligen att sänka straffskalorna för den brottslighet som de nya frigivningsreglerna avser. Man kan sätta i fråga om fängelsedomarna alltså kommer att få den angivna psykologiska effekten bland folk i allmänhet, sedan genom de nya lagreglerna frigivningen för flertalet dömda blivit obligatorisk och inte kan motiveras med visad skötsamhet eller andra speciella förhållanden i det enskilda fallet. Allmänt sett framstår det som otillfredsställande, inte minst med hänsyn till förtroendet för rättsväsendet, om de faktiska rättsverkningarna av en straffdom på detta sätt kommer att väsentligt skilja sig från vad den enligt sin lydelse går ut på; man kan få intrycket att domstolar och åklagare inte menar allvar med uttalanden som i sådan grad avviker från verkligheten.”

Jag anser att de farhågor lagrådet gav uttryck för har besannats. Halvtidsreformen har efter sitt genomförande utsatts för en omfattande och berättigad kritik och det finns nu en bred politisk enighet om att systemet bör avskaffas.

I 1991 års regeringsförklaring angavs att den automatiska halvtidsfrigivningen skall avskaffas och ersättas av ett system med möjlighet till villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden. Frågan är nu på vilket sätt och i vilken ordning detta bör ske.

Olika intressen gör sig gällande i det sammanhanget. Å ena sidan är det angeläget att nuvarande ordning så snart som möjligt ersätts av ett annat system som har bättre förutsättningar att möta förståelse och respekt såväl inom rättsväsendet som hos en bredare allmänhet. Å andra sidan är ordningen med villkorlig frigivning en så central del i det straffrättsliga reaktionssystemet och har ett så nära samband med påföljdssystemets utformning i övrigt att en mer långsiktig och varaktig lösning kräver överväganden som inte endast tar sikte på den villkorliga frigivningen som sådan. Den villkorliga frigivningen måste således ses i sitt samband med reaktionssystemet i övrigt. Härvid är det bl.a. viktigt att försäkra sig om att rättsväsendets resurser används på ett kriminalpolitiskt så ändamålsenligt och effektivt sätt som möjligt och att eventuella nya resurser verkligen satsas på de områden där de har störst möjlighet att göra nytta.

Frågan om den framtida utformningen av den villkorliga frigivningen har behandlats i Fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande. Kommittén föreslog där en övergång till obligatorisk frigivning efter två tredjedelar av avtjänad strafftid. Förslaget kombinerades bl.a. med förslag om sänkta straffskalor i syfte att motverka att de ändrade reglerna skulle leda till generell längre anstaltstider för de dömda.

Kommitténs förslag kan, med förut angivna utgångspunkter, inte läggas till grund för en långsiktig lösning av frågan. I motsats till kommittén anser jag således för egen del, i likhet med vad som framhölls från flera håll vid remissbehandlingen, att villkorlig frigivning inte bör styras genom helt obligatoriska regler. Det bör finnas en möjlighet att beakta individuella förutsättningar vid prövningen av om villkorlig frigivning skall beviljas. Även med ett system med fakultativa regler finns det emellertid anledning att överväga om villkorlig frigivning bör medges tämligen regelmässigt eller om särskilda skäl skall krävas. Mer påtagliga förändringar av möjliga tidpunkter och villkor för villkorlig frigivning förutsätter i sin tur att en lång rad andra frågor tas upp till en mer förutsättningslös prövning. Detta gäller bl.a. frågor om förverkande av villkorligt medgiven frihet, prøvotider, återfallsreglering, övervakning och olika former av utslussning av intagna. En tänkbar övergång till ett system enligt vilket de dömda normalt skall avtjäna den utdömda strafftiden i sin helhet kan också ge anledning till överväganden om en förändrad utformning av nuvarande straffskalor. Inte heller i det hänseendet framstår emellertid kommitténs förslag som en användbar grund för de överväganden som behöver göras.

Mot denna bakgrund har jag, i enlighet med regeringens bemyndigande, tillkallat en utredning (Ju 1992:07) med uppgift att göra en översyn av vissa frågor som rör påföljdssystemet (dir. 1992:47). Den utredningen har bl.a. fått till uppgift att i ett delbetänkande senast den 1 oktober 1993 lägga fram förslag om vilken ordning som i ett längre perspektiv bör gälla för villkorlig frigivning.

Vad som nu har sagts innebär emellertid inte att det kan anses försvarligt att låta nuvarande system fortsätta att gälla i avvaktan på den tillsatta utredningens förslag och beredningen av detta. Det är, mot bakgrund av bristerna i den nuvarande ordningen, enligt min mening klart angeläget att snarast möjligt avskaffa den obligatoriska halvtidsfrigivningen. Med hänsyn till att beredningsunderlag för närvarande saknas för en mer förutsättningslös prövning av vad som bör gälla på längre sikt är den åtgärd som i det korta perspektivet är möjlig en återgång till i huvudsak den ordning som gällde före halvtidsreformen år 1983. Även om den ordningen kan te sig diskutabel i vissa hänseenden – som bl.a. framhållits under beredningen av promemorian – bör det beaktas att den tillämpades under en relativt lång period utan att tillnärmelsevis utsättas för den typ av kritik som riktats mot den nuvarande halvtidsfrigivningen. Det förtjänar också att framhållas att med en återgång till den ordning som gällde före år 1983 tillgodoses i betydande utsträckning den strävan efter en större enhetlighet inom de nordiska länderna som låg bakom lagstiftningen dessförinnan. Det jag nu sagt hindrar inte att jag anser att bestämmelserna bör skärpas på ett par punkter som jag återkommer till.

En huvudsaklig återgång till förhållandena före år 1983 innebär att den nuvarande rätten till villkorlig frigivning ersätts med en möjlighet till frigivning som i princip förutsätter en prövning i det enskilda fallet. För det stora flertalet dömda kan villkorlig frigivning inte komma i fråga förrän två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Långtidsdömda kan tills vidare ges

en möjlighet till tidigare frigivning. Liksom nu bör undantag göras för dem som dömts för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot liv eller hälsa och det föreligger påtaglig risk för återfall i brottslighet av samma slag. I detta hänseende finns det starka skäl att skärpa regleringen genom att utvidga kretsen av långtidsdömda som inte får friges innan de avtjänat två tredjedelar av strafftiden. Även brottslighet som inte riktar sig mot liv eller hälsa kan präglas av sådan planering och förslagenhet att samhällsskyddet starkt talar emot halvtidsfrigivning. En strängare syn bör således i frigivningshänseende anläggas på viss särskilt allvarlig brottslighet som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet.

Vissa instanser har riktat invändningar mot att åter införa ett fakultativt system. Särskilt har kritik riktats mot att omständigheter som domstolen haft att beakta vid straffmätningen kan få betydelse för tidpunkten för villkorlig frigivning. Jag har förståelse för synpunkterna men vill framhålla att förutsättningarna för den dömdes anpassning i samhället enligt gällande regler inte skall vara avgörande för domstolens straffmätning. Erfarenheterna av det system som gällde före år 1983 talar också för att det bör finnas goda förutsättningar för att ett likartat system skall fungera tillfredsställande även under tiden fram till dess en helt genomarbetad lösning av hur den villkorliga frigivningen bör vara utformad kan träda i kraft.

I likhet med vad som gällde före år 1983 bör således förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället särskilt beaktas vid prövningen av frågan om villkorlig frigivning. Därvid bör emellertid i större utsträckning än tidigare hänsyn kunna tas till hur den intagne skött sig under anstalts-tiden. I detta hänseende finns ingen konflikt i förhållande till vad domstolen beaktat i sin straffmätning. Jag anser inte heller att skötsamhetens inverkan på tidpunkten för villkorlig frigivning står i någon principiell konflikt med det disciplinära systemet inom kriminalvården. Även på denna punkt bör således en skärpning ske i förhållande till 1983 års ordning.

I systemet med fakultativ villkorlig frigivning före år 1983 prövades ärenden om villkorlig frigivning från straff om mer än ett år av Kriminalvårdsnämnden medan övervakningsnämnderna prövade övriga fall. Domstolsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet föreslagit att övervakningsnämnderna skall avskaffas och deras ärenden fördelas mellan frivårdsmyndigheter och domstolar. Utredningen tar i betänkandet inte ställning till prövningsordningen i ett system med fakultativ villkorlig frigivning. Innan ställning tagits till domstolsutredningens förslag bör nya uppgifter nu inte läggas på övervakningsnämnderna. Det behövs därför en annorlunda prövningsordning än den som gällde före år 1983. I princip bör det ligga på en självständig och kvalificerad instans att utföra prövningen av när villkorlig frigivning skall ske. Det framstår som naturligt att denna uppgift åtminstone tills vidare bör ankomma på Kriminalvårdsnämnden även beträffande intagna med kortare strafftider. Beträffande intagna som inte har långa strafftider bör prövningen dock i viss utsträckning kunna ske inom kriminalvården. Härigenom undviks onödig byråkrati i mer okomplicerade fall.

Övervakning kan nu följa även efter villkorlig frigivning från ett kortvarigt fängelsestraff. Utgångspunkten bör vara att den som frigives villkorligt genom övervakningen skall ges det stöd som han behöver för att anpassa sig efter en anstaltsvistelse. Övervakning i den utsträckning som nu förekommer kan ifrågasättas. I likhet med den övergripande frågan om den framtida utformningen av villkorlig frigivning bör emellertid frågan om övervakning efter villkorlig frigivning utredas närmare innan förslag till längre gående förändringar kan läggas fram. För denna nya grupp bör dock övervakning inte kunna komma i fråga.

I enlighet med de angivna utgångspunkterna behandlas i det följande

- tidpunkten för villkorlig frigivning (3.2),
- förutsättningarna för villkorlig frigivning (3.3),
- prövningen av villkorlig frigivning (3.4),
- frigivningspermission (3.5),
- övervakning (3.6) och
- resursfrågor (3.7).

Vidare behandlas frågan om beslutsordningen i vissa fall av överförande av verkställighet av brottmålsdom (3.8).

3.2 Tidpunkten för villkorlig frigivning

Mitt förslag: Obligatorisk halvtidsfrigivning skall inte längre förekomma. Huvudregeln skall vara att alla som har dömts till ett tidsbestämt fängelsestraff i minst en månad skall kunna frigives villkorligt tidigast efter två tredjedelar av strafftiden. Villkorlig frigivning skall dock aldrig kunna ske från förvandlingsstraff för böter eller från fängelse som ådömts i samband med dom på skyddstillsyn.

För att eliminera tröskeeffekter införs en särskild regel för dem som avtjänar fängelsedomar mellan ett och två års strafftid. Dessa skall avtjäna minst åtta månader samt en tredjedel av den resterande strafftiden som överstiger ett år.

Intagna med strafftider på två år eller mer skall kunna frigives tidigast efter halva tiden, om de inte dömts till fängelse minst två år för särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som ingått som ett led i en yrkesmässig eller särskilt organiserad brottslighet, och påtaglig återfallsrisk föreligger.

Fängelsestraffkommitténs förslag med remissynpunkter: Kommittén föreslog obligatorisk villkorlig frigivning efter tvåtredjedelstid från alla tidsbestämda fängelsestraff utom vid förvandlingsstraff för böter, sådan verkställighet som grundar sig på förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. 19 § BrB och fängelse som ådömts i samband med skyddstillsyn. Allmänt fängelseminimum föreslogs höjt till en månad.

Remissutfallet var blandat. En stor del av remissinstanserna förordade att den villkorliga frigivningen skulle avskaffas helt. Till dessa instanser hörde

bl.a. RÅ, RPS, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala universitet, Statskontoret, RRV, JO, Svenska polisförbundet, SAF, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer. Ett slopande av minimitiden för erhållande av villkorlig frigivning tillstyrktes eller lämnades utan erinran av flertalet av remissinstanserna. Avstyrkte förslaget i denna del gjorde Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, SAF och Domareförbundet (minoriteten). Förslaget om förhöjt fängelseminimum tillstyrktes eller lämnades utan erinran av bl.a. Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, RPS, BRÅ, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala universitet, Statskontoret, RRV, Sveriges advokatsamfund, LO, SAF, Domareförbundet och Föreningen Sveriges åklagare.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Synpunkter på förslaget i promemorian: *Kammarrätten i Stockholm* anser att minimitiden på två månader för villkorlig frigivning bör behållas, eftersom det annars medför kortare tid i anstalt för rattfyllerlidömda. *Stockholms tingsrätt* anser att villkorlig frigivning inte bör komma i fråga för fängelsestraff under tre månader. Tingsrätten anser vidare, med instämmande av *Svea hovrätt*, att argumentationen för att medge villkorlig frigivning för straff från en månad inte är övertygande. Flera instanser, bl.a. *Svea hovrätt*, framhåller att förslaget innebär ett gynnande av de kriminellt mest belastade. *Sveriges domareförbund* och *Uppsala tingsrätt* anser att utvidgningen av särregleringen för långtidsdömda kommer att få endast marginell betydelse eftersom det krävs en påtaglig risk för återfall för att halvtidsfrigivning inte skall komma i fråga. Domareförbundet och Uppsala tingsrätt anser vidare i likhet med bl.a. *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* att det är principiellt betänkligt att brottslighetens art och omfattning skall tillmätas betydelse på verkställighetsstadiet eftersom sådana faktorer beaktas redan vid straffmätningen. *KVN* anser att särregleringen inte bör inskränkas till dem som dömts till fängelse minst två år utan bör omfatta alla som avtjänar fängelse minst två år. Nämnden anser vidare att det klarare bör framgå vilka nya brott som kommer att omfattas av särregleringen samt ifrågasätter om de nya brotstyperna kan betecknas som särskilt allvarliga. *BRÅ* och *Föreningen Styresmän och assistenter inom kriminalvården* ifrågasätter att man inom särregleringen för långtidsdömda skall ta hänsyn till en individuell prognos om risk för återfall.

Skälen för mitt förslag: Som framhållits i utgångspunkterna för mina förslag (3.1) bör den automatiska halvtidsfrigivningen nu avskaffas. Huvudregeln bör vara att två tredjedelar av det utdömda straffet skall avtjänas i anstalt. Det är samma huvudregel som gällde innan halvtidsreformen genomfördes år 1983. Villkorlig frigivning från fängelse som förvandlingsstraff för böter och fängelse som har ådömts i förening med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § BrB har inte kunnat komma i fråga vare sig före eller efter halvtidsreformen. Det finns inte heller skäl att nu införa möjlighet till villkorlig frigivning från dessa fängelsestraff.

Före halvtidsreformen föreskrevs liksom nu, att villkorlig frigivning inte kommer i fråga innan två månader har avtjänats i anstalt. Detta har kritise-

rats främst med avseende på de tröskeffekter som det medfört. Utdömda straff på två respektive fyra månader medför nu samma tid i anstalt. Kritiken är befogad. Tröskeffekterna minskar visserligen genom en övergång till tvåtredjedelsfrigivning. Det bör ändå vara så att skillnader i straff-tid – som hänger samman med hur allvarligt domstolen bedömt brottslighet – så långt som är rimligt också återspeglas när det gäller den faktiska anstaltstiden. Villkorlig frigivning bör därför kunna komma i fråga även för korta straff. Som bl.a. Kammarrätten i Stockholm har pekat på innebär detta en viss avkortning av anstaltstiden för korttidsdömda. Jag vill dock erinra om att ett beslut om villkorlig frigivning innebär att provotid kommer att löpa och att den återstående strafftiden kommer att kunna förverkas om dessa korttidsdömda åtalas för nya brott. I dessa hänseenden blir det en skärpning i förhållande till vad som gäller i dag.

Vid strafftider under en månad uppstår dock påtagliga problem att hantera frågan om villkorlig frigivning. Strafftider som är kortare än en månad förekommer relativt sällan. Straffet bestäms i dessa fall i allmänhet till minimistrafet som är fjorton dagar. Några oacceptabla tröskeffekter i förhållande till en månadsstraff uppkommer inte i dessa fall även om villkorlig frigivning inte kommer i fråga. Villkorlig frigivning bör därför inte komma i fråga vid strafftider som är kortare än en månad.

I enlighet med det jag uttalat tidigare bör halvtidsfrigivning tills vidare kunna komma i fråga för dem som avtjänar fängelse i minst två år. Undantag bör dock liksom för närvarande gälla vid vissa typer av särskilt allvarlig brottslighet i de fall då det finns en påtaglig risk för återfall.

Begränsningen av möjligheterna till halvtidsfrigivning berör enligt gällande rätt endast fall då någon dömts för brott till straff på minst två år. Kriminalvårdsnämnden har, i anslutning till vad som gällde före halvtidsreformen, förordat att denna begränsning skulle kunna tillämpas så snart någon avtjänar ett straff om två år eller mer. Jag har förståelse för nämndens synpunkter i den delen. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av att frigivningen enligt mitt förslag alltid kan senareläggas även om särregleringen formellt inte är tillämplig framstår emellertid behovet av en ändring inte som särskilt stort. Härtill kommer att en ändring skulle innebära att nämnden skulle behöva pröva ytterligare ett betydande antal fall i vilka särregleringen endast undantagsvis kan antas vara tillämplig. Mot bakgrund av att den villkorliga frigivningens framtida utformning kommer att utredas anser jag därför inte att det finns tillräcklig anledning att i detta sammanhang ändra nuvarande ordning.

Enligt gällande regler – som huvudsakligen tar sikte på vålds- och narkotikabrott – är det relativt få personer som slutligen bedöms omfattas av särregleringen. Ungefär tre fjärdedelar av dem som ådöms ett straff på två år eller mer friges efter halva tiden.

Det finns enligt min mening skäl att se strängare även på viss annan brottslighet än som nu omfattas av särregleringen. Vissa typer av brottslighet som inte riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och därför inte nu särbehandlas, kan enligt min mening anses vara så allvarliga att halvtidsfrigivning inte bör komma i fråga. Det gäller t.ex. vissa kvalifice-

rade stöld-, bedrägeri- och skattebrott som ingår i yrkeskriminell verksamhet eller organiserad brottslighet, ibland med internationella förgreningar. Inom denna kategori finns stora delar av den ekonomiska brottsligheten och brottslighet som ofta har ett nära samband med narkotikabrottslighet. Om det beträffande en person som är dömd för denna typ av brottslighet kan bedömas finnas påtaglig risk för återfall i någon sådan brottslighet som omfattas av särregleringen bör halvtidsfrigivning inte komma i fråga.

Kriminalvårdsnämnden har ifrågasatt om de nya brottstyper som föreslås omfattade av särregleringen kan anses rymmas inom den i lagtexten angivna beteckningen särskilt allvarlig brottslighet. Jag vill i anledning härav framhålla att bedömningen av huruvida en brottslighet är att anse som särskilt allvarlig i den mening som avses i förevarande paragraf inte endast sammanhänger med vilket straff som utmätts eller vilken brottsbeteckning som ansetts vara tillämplig. Oavsett dessa faktorer kan brottsligheten vara att hänföra till sådan "farlig kriminalitet" som särregleringen avser (se prop. 1982/83:85 s. 123). Redan gällande regler ger enligt min uppfattning utrymme för att vid den bedömningen bl.a. ta hänsyn till om brottsligheten ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet. Enligt min mening är det motiverat att brottslighet av detta slag skall kunna omfattas av särregleringen även om den inte riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa.

Genom att den grupp av brott som omfattas av särregleringen utökas, påverkas även bedömningen av återfallsrisken eftersom den avser sådan brottslighet som omfattas av den särskilda regleringen. I motsats till vad som nu gäller kommer således den som dömts för ett våldsbrott inte att kunna friges innan två tredjedelar har avtjänats, även om det inte finns någon påtaglig risk för återfall i sådan brottslighet men väl i en grövre organiserad egendomsbrottslighet. För klarhets skull bör det således av lagtexten framgå att återfallsrisken skall bedömas med avseende på all brottslighet som omfattas av särregleringen.

Med möjlighet till halvtidsfrigivning på strafftider från och med två år skulle en olämplig tröskeeffekt uppstå för strafftider mellan ett och två år. Ett straff på ett år och sex månader skulle med tvåtredjedelsfrigivning medföra en anstaltstid på ett år. Det skulle innebära samma tid i anstalt som för ett straff på två år, om halvtidsfrigivning bedömdes komma i fråga. Därför bör det finnas en avtrappningsregel för strafftider mellan ett och två år. En sådan avtrappningsregel bör utformas så att det för dessa strafftider föreskrivs att åtta månader samt en tredjedel av återstoden som överstiger ett år skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan komma i fråga.

Nedanstående uppställning visar vid vilken tidpunkt villkorlig frigivning tidigast kan ske enligt mitt förslag.

Straff	Villkorlig frigivning tidigast efter
14 dgr	–
1 mån	20 dgr
2 mån	40 dgr
3 mån	2 mån
6 mån	4 mån
9 mån	6 mån
1 år	8 mån
1 år och 3 mån	9 mån
1 år och 6 mån	10 mån
1 år och 9 mån	11 mån
2 år	1 år (1 år och 4 mån)
4 år	2 år (2 år och 8 mån)
6 år	3 år (4 år)

3.3 Förutsättningarna för villkorlig frigivning

Mitt förslag: Vid prövning av om frigivningen bör senareläggas i förhållande till den tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning skall det särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

Fängelsestraffkommittén: Kommittén föreslog obligatorisk frigivning.

Remissinstanserna: Förslaget om obligatorisk villkorlig frigivning tillstyrktes eller lämnades utan erinran av bl.a. Svea hovrätt, Stockholms, Norrköpings, Göteborgs och Luleå tingsrätter, Domstolsverket, KVS, Statskontoret och LO. Till dem som ansåg att den villkorliga frigivningen skulle vara fakultativ hörde överåklagarna i Kalmar, Malmö och Härnösand, Hovrätten för Nedre Norrland (minoriteten), KVN, BRÅ (minoriteten), Domareförbundet och Polisförbundet.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Synpunkter på förslaget i promemorian: Bl.a. *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt* anser det vara principiellt fel att den dömdes frigivningsförhållanden skall inverka på strafftidens längd. Tingsrätten anser vidare att den villkorliga frigivningen bör vara obligatorisk. *KVN*, *Svea hovrätt* och *Kammarrätten i Stockholm* anser att återfallsrisken uttryckligen skall anges i lagtexten som grund för senareläggning eftersom den i motivtexten framhålls som ett centralt moment. *KVS* och *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter lämpligheten av att skötsamheten under anstaltstiden skall inverka på tidpunkten för villkorlig frigivning med hänsyn främst till risken för dubbelbestrafning eftersom disciplinära åtgärder kan vidtas.

Skälen för mitt förslag: Såsom redovisats i avsnitt 3.1 är det naturligt att anknyta en mer omedelbar förändring av den villkorliga frigivningen till den ordning som gällde före år 1983. Frågan om villkorlig frigivning prövades då enligt fakultativa regler. Enligt vad som angavs i lagen skulle verkningarna av en fortsatt frihetsförlust och förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället med hänsyn till frigivningsförhållandena beaktas särskilt. Vid prövningen kunde även andra faktorer, som risken för återfall och uppförandet under anstaltstiden beaktas.

Det ligger i sakens natur att prövningen av tidpunkten för villkorlig frigivning bör grunda sig på en allsidig bedömning av alla relevanta faktorer. Det är inte möjligt att i lagtext ange alla faktorer som skall kunna vara relevanta. Det finns skäl att erinra om att den villkorliga frigivningen för den intagne innebär en förmån som han tillerkänns mot villkor att han avhåller sig från fortsatt brottslighet och även i övrigt iakttar skötsamhet och följer föreskrifter och anvisningar som gäller under prövotiden. Mot den bakgrunden framstår det, i anknytning till vad som gällde före år 1983, som naturligt att den grundläggande omständigheten vid prövningen bör vara den dömdes förutsättningar till anpassning i samhället. Härigenom kommer det också att framgå klart att risken för återfall skall beaktas. I själva verket är givetvis den omständigheten att den frigivne inte återfaller i brott normalt det avgörande kriteriet för att han skall kunna sägas ha återanpassat sig i samhället.

Många faktorer inverkar på förutsättningarna för en återanpassning i samhället. I den lagtext som gällde före år 1983 pekades särskilt på de förhållanden i vilka den intagne skulle komma att försättas efter frigivningen. Dessa är självfallet av mycket stor och generell betydelse för en återanpassning i samhället.

Det är naturligt att frigivningsförhållandena för dem som avtjänat fängelsestraff ofta inte är så gynnsamma som skulle önskas. Detta klientel är överrepresenterat bland dem som saknar egen fast bostad och förvärvsarbete. Det är också vanligt med stora skulder till följd av skadestånd och böter. Många gånger har dessa personer också missbruksproblem. Givetvis är det angeläget att såväl den intagne som frivården, socialtjänsten m.fl. anstränger sig för att ordna bostad och arbete eller annan sysselsättning och även missbruksvård om det behövs. Att underlåta villkorlig frigivning i alla de fall då arbete eller bostad inte är ordnade till full belåtenhet kan emellertid inte komma i fråga. Jag har sålunda förståelse för den synpunkt som förts fram under beredningsförfarandet att det är orättvist om den mindre socialt och ekonomiskt gynnade för samma brott får avtjäna längre tid i anstalt än den som kan friges till helt ordnade förhållanden. Detta utesluter dock inte att det framstår som rimligt att man i samband med villkorlig frigivning beaktar sådana brister i frigivningsförhållandena som allvarligt kan försvåra möjligheten till återanpassning.

Före år 1974 nämndes den dömdes uppförande under anstaltstiden uttryckligen som en av de omständigheter som skulle beaktas särskilt vid prövningen av villkorlig frigivning. I samband med att det rekvisitet utmönstrades (prop. 1974:20) anförde departementschefen att detta inte innebar

något direkt hinder mot att man även i fortsättningen i enskilda fall fäste uppmärksamhet vid dessa förhållanden. I tillämpningen kom emellertid den intagnes uppförande under anstaltstiden knappast att spela någon roll.

När halvtidsreformen genomfördes framhöll föredragande statsrådet (prop. 1982/83:85 s. 39) att det enligt hans mening var riktigt att skötsamhet inte skulle påverka tidpunkten för villkorlig frigivning. Misskötsamhet skulle beivras på ett bättre sätt genom bl.a. reglerna om disciplinär bestraffning i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt. Rymning eller rymningsförsök, permissionsmissbruk, arbetsvägran, berusning, befatning med narkotika, vägran att lämna urinprov, våld eller hot mot tjänsteman, våld eller hot mot medintagen, innehav av otillåtet föremål är exempel på misskötsamhet som kan föranleda straffrättsliga eller disciplinära åtgärder. Det kan tilläggas att det används även andra metoder för att stävja icke önskvärda beteenden på anstalter. Bl.a kan en intagen bli förflyttad till annan anstalt. Vidare kan misskötsamhet inverka på möjligheten att få permission.

Lämpligheten av det nuvarande systemet med disciplinär bestraffning kan ifrågasättas. Det saknas emellertid tillräckligt underlag för att nu föreslå en ändring av detta. Överväganden angående det disciplinära systemet ryms inom det uppdrag som lämnats till den kommitté (Ju 1992:06) som skall göra en översyn av kriminalvården i anstalt efter 1974 års kriminalvårdsreform (dir. 1992:36).

Att misskötsamhet kan föranleda disciplinär bestraffning bör emellertid inte utesluta att uppförandet under anstaltstiden tillåts inverka på tidpunkten för villkorlig frigivning. Den intagnes vilja och förmåga att anpassa sig under anstaltstiden samt att delta i förberedelserna för sin frigivning kan många gånger vara en god indikation på hans förutsättningar för anpassning i samhället. Även uppförandet under anstaltstiden bör därför anges som en av de faktorer som skall beaktas vid prövningen av om den villkorliga frigivningen bör senareläggas. Såsom framhållits av vissa instanser under beredningsförfarandet är det angeläget att senareläggning av den villkorliga frigivningen inte används på ett sådant sätt att det uppfattas som dubbelbestraffning för misskötsamhet som föranlett disciplinär bestraffning. Det bör därför understrykas att bedömningen av den intagnes uppförande i detta sammanhang inte får begränsas till enstaka händelser utan bör avse uppförandet i stort.

Även andra faktorer än de jag nu berört kan naturligtvis påverka bedömningen av den intagnes förutsättningar att anpassa sig i samhället. För tydlighets skull bör det därför i lagtexten anges att även andra särskilda omständigheter än frigivningsförhållandena och uppförandet skall kunna beaktas vid prövningen av den villkorliga frigivningen.

Mitt förslag: Kriminalvårdsnämnden skall alltid pröva frågan om villkorlig frigivning beträffande dem som dömts till fängelse i minst två år. I övriga fall skall nämnden pröva frågan om detta påkallas av kriminalvården.

Fängelsestraffkommitténs förslag: Kommittén föreslog obligatorisk villkorlig frigivning.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Synpunkter på förslaget i promemorian: KVS anser att det finns moment av bristande rättssäkerhet och förutsebarhet samt risker för diskussioner och konflikter på grund av de ställningstaganden som kriminalvården måste göra i frågor om initierande av senareläggning. KVN anser att det skall framgå om kriminalvårdens beslut att begära nämndens prövning av senareläggning kan överklagas och som sin mening uttalat att beslutet inte bör kunna överklagas. *Stockholms tingsrätt* förutsätter att beslut om senareläggning skall kunna överklagas till domstol. *Övervakningsnämnden i Täby* har ifrågasatt om det inte nu är ändamålsenligt att prövningen av tidpunkten för villkorlig frigivning för den som dömts till fängelse under två år läggs på övervakningsnämnd med sedvanlig fullföljd till Kriminalvårdsnämnden. *Föreningen Styresmän och assistenter inom kriminalvården* har givit uttryck för uppfattningen att kriminalvården aldrig kommer att begära senareläggning av villkorlig frigivning. *Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän* anser att övervakningsnämnderna bör pröva frågor om villkorlig frigivning beträffande dem vars strafftider understiger två år. Föreningen har vidare framhållit att likartad behandling på olika anstalter förutsätter att Kriminalvårdsstyrelsen utarbetar tillämpningsföreskrifter.

Skälen för mitt förslag: I den ordning som gäller nu behövs ingen prövning av villkorlig frigivning utom beträffande dem som har dömts till fängelse i minst två år. Den prövningen görs av Kriminalvårdsnämnden. Det saknas anledning att överväga någon förändring av prövningsordningen för dessa fall.

Fortsättningsvis skall emellertid all villkorlig frigivning kunna prövas med hänsyn till förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället. Bl.a. kommer frigivningssituationen och den intagnes uppförande under anstaltstiden att inverka på bedömningen. Eftersom systemet med obligatorisk villkorlig frigivning avskaffas, behövs således en ny lämplig prövningsordning för dessa fall.

Av skäl som angivits i avsnitt 3.1 anser jag i motsats till bl.a. *Övervakningsnämnden i Täby*, att den nu aktuella prövningen inte bör läggas på övervakningsnämnderna.

Det är angeläget att den nya prövningsordningen utformas på ett sätt som tryggar en likformig bedömning och även i övrigt är rättssäkert samtidigt som det är administrativt smidigt. Starka skäl kan anföras för att villkorlig

frigivning borde vara en förmån som endast skulle kunna komma i fråga om det fanns särskilda skäl för att bevilja en sådan. Som inledningsvis berörts i det föregående saknas underlag för att nu föreslå en sådan ändring. I likhet med den praxis som tillämpades före år 1983 bör därför den prövning som genomförs avse om det finns särskilda skäl för en senareläggning av den villkorliga frigivningen.

Beslut om att den villkorliga frigivningen skall senareläggas bör fattas av en självständig, opartisk och kvalificerad instans. Visserligen är det inte fråga om ett sådant frihetsberövande som enligt såväl regeringsformen som Sveriges konventionsåtaganden fordrar domstolsprövning. Men det är ändå fråga om längden av ett frihetsberövande. Den intagne har redan därigenom ett berättigat intresse av att få saken prövad i en kvalificerad ordning.

Mitt förslag innebär att en senareläggning av den villkorliga frigivningen ofta inte kommer att vara aktuell. Anledning att ha ett särskilt kvalificerat prövningsförfarande finns endast i de fall då en senareläggning kan bli aktuell. Kriminalvården har förutsättningar att bedöma om den intagnes uppförande och frigivningsförhållanden synes föranleda att den villkorliga frigivningen bör senareläggas. Det bör därför ankomma på kriminalvården att i förekommande fall ta initiativ till att frågan om villkorlig frigivning prövas.

Kriminalvårdsnämnden, som redan prövar villkorlig frigivning från två-årsstraff, är visserligen administrativt underordnad Kriminalvårdsstyrelsen. I sin beslutsfunktion är nämnden dock helt självständig och inte bunden av föreskrifter eller direktiv beslutade av Kriminalvårdsstyrelsen. Nämnden, som har en kvalificerad sammansättning, får därför anses ha sådan självständig ställning som fordras för att pröva frågor om villkorlig frigivning. Domstolsutredningen har inte föreslagit att nämnden skall avskaffas. Kriminalvårdsnämnden bör därför anförtros uppgiften att för samtliga fall besluta om senarelagd villkorlig frigivning.

Kriminalvårdsstyrelsen bör kunna besluta vem inom kriminalvården som skall ha rätten att påkalla prövning av frågan om senarelagd villkorlig frigivning. Genom intern utbildning inom kriminalvården och med ledning av den praxis som kommer att utvecklas hos Kriminalvårdsnämnden ges enligt min mening förutsättningar för en likformig bedömning av alla intagna.

Den intagne har ett starkt intresse av att få veta tidpunkten för sin frigivning. Även kriminalvården behöver veta när frigivning blir aktuell. Det är därför angeläget att en prövning om senareläggning av den villkorliga frigivningen påkallas i så god tid som möjligt före tidigaste dagen för villkorlig frigivning. Endast under speciella omständigheter bör detta ske senare än en månad före den tidpunkten.

Under beredningsarbetet har frågan väckts om möjligheten att överklaga kriminalvårdens ställningstagande i fråga om att påkalla Kriminalvårdsnämndens prövning av senareläggning. Jag anser inte att det är nödvändigt med möjlighet till överprövning av kriminalvårdens beslut att underställa Kriminalvårdsnämnden frågan om senareläggning av den villkorliga frigivningen. Jag föreslår därför ingen lagändring som skulle möjliggöra detta.

Kriminalvårdsnämndens prövning av frågor om villkorlig frigivning beträffande dem som har dömts för ett brott till fängelse minst två år sker nu i huvudsak enligt följande. I enlighet med föreskrifterna i 14 § förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt görs beträffande varje intagen i anslutning till verkställighetens början först en prövning på grundval av det material som då finns tillgängligt, s.k. initialprövning. Om förutsättningar föreligger beslutar nämnden vid initialprövningen att villkorlig frigivning skall ske efter halva strafftiden. Det är med mycket få undantag då fråga om brottslighet som enligt nämnden inte omfattas av nuvarande 26 kap. 7 § BrB. I övriga fall beslutar nämnden, enligt samma paragraf, att förutsättningarna för halvtidsfrigivning skall prövas på nytt, när högst sex månader återstår till halvtidsdagen s.k. sexmånadersprövning. Vid sexmånadersprövningen tas ställning till risken för fortsatt brottslighet och därmed till tidpunkten för villkorlig frigivning (s.k. riskprövning).

Det nuvarande prövningsförfarandet kan i allt väsentligt bibehållas. Prövningsförfarandet för det klientel som vid initialprövningen bedöms omfattas av särregleringen måste dock i viss mån justeras med hänsyn till att även frigivningssituationen och skötsamheten under anstaltstiden skall kunna beaktas. Initialprövningen bör som nu i princip avse frågan om det över huvud är fråga om sådan brottslighet som avses i den föreslagna 26 kap. 6 a § BrB. Den s.k. sexmånadersprövningen bör emellertid senareläggas, om den intagne inte avtjänat minst tre fjärdedelar av den minsta tiden i anstalt när sex månader återstår till halvtidsdagen. Med en sådan ordning bör Kriminalvårdsnämnden kunna såväl bedöma om det föreligger sådan påtaglig risk för återfall som fordras för särbehandling som ta ställning till senareläggning av frigivning på grund av frigivningssituationen eller den intagnes uppförande under anstaltstiden. Finner Kriminalvårdsnämnden vid denna prövning att frigivningen bör senareläggas på grund av antingen särregleringen eller enligt den grundläggande fakultativiteten bör någon ny prövning inte krävas, om detta inte föranleds av förändrade förhållanden. Det får förutsättas att kriminalvården i så fall uppmärksammar nämnden på detta.

Kriminalvårdsnämnden har pekat på att svårigheter kan uppstå till följd av att nämnden vid den s.k. riskbedömningen måste bedöma såväl om det föreligger sådan påtaglig risk för återfall som förutsätts för tvåtredjedelsfrigivning enligt särregleringen som om det föreligger sådan återfallsrisk som ingår i prövningen av möjligheterna till återanpassning enligt den grundläggande fakultativiteten. Enligt min mening bör det föreslagna förfarandet väl kunna hanteras av nämnden. Vid sidan av de ärenden som nämnden redan nu prövar och alltjämt skall pröva, kommer nämnden att vara det organ som beslutar om senareläggning även för övriga intagna. Genom den nya kategorin kommer nämnden att bli väl förtrogen med de delvis olika riskbedömningar som skall göras.

De intagna som redan vid initialprövningen bedöms inte vara omfattade av särregleringen prövas givetvis först inom kriminalvården på samma sätt som de som inte dömts till fängelse minst två år.

Mitt förslag: Frigivningspermission skall vara möjlig för alla intagna från den dag då villkorlig frigivning kan komma i fråga.

Påföljdsutredningen föreslog en ny typ av obligatorisk frigivningspermission förlagd till tiden före villkorlig frigivning.

Remissinstanserna avstyrkte förslaget främst på den grunden att permissionen var ett obligatorium tillkommet för att kompensera effekterna av en övergång från halvtidsfrigivning till tvåtredjedelsfrigivning.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Synpunkter på förslaget i promemorian: *KVN* anser att frigivningspermission kan komma att få betydelse till skillnad från vad som nu är fallet. *Uppsala tingsrätt* påpekar att frigivningspermission kommer att innebära en fördel för den intagne jämfört med villkorlig frigivning eftersom permissionen inneburit att verkställighet skett, vilket påverkar straffåterstoden och förverkandemöjligheten vid återfall. *Föreningen Styresmän och assistenter inom kriminalvården* är kritiska mot frigivningspermission. *KVS* anser att det måste finnas möjlighet för anstalten att intermistiskt kunna avbryta en frigivningspermission.

Skälen för mitt förslag: Frigivningspermission är enligt gällande regler förbehållen dem som kan frigges tidigast efter att två tredjedelar av strafftiden är avtjänad. Permissionen är avsedd för fall där frigivningsförhållandena varit sådana att villkorlig frigivning inte bedömts lämplig efter två tredjedelar av strafftiden.

Frigivningspermissionen skall vara ett led i förberedelserna för frigivningen. Frigivningspermissionen i systemet före år 1983 tillämpades så, att den som inte kom i åtnjutande av villkorlig frigivning senast på tvåtredjedelsdagen beviljades frigivningspermission från den dagen för att få tillfälle att själv medverka till att ordna sin frigivningssituation.

Frigivningspermission har inte sin plats i ett system med obligatorisk frigivning. Annorlunda förhåller det sig i ett system med fakultativ frigivning. I ett sådant system bör frigivningspermission alltid övervägas i samband med ett beslut att senarelägga den villkorliga frigivningen på grund av särskilt ogynnsamma frigivningsförhållanden. Förhållandena som föranlett kriminalvården att begära Kriminalvårdsnämndens prövning av tidpunkten för villkorlig frigivning kan i många fall av nämnden bedömas vara sådana att villkorlig frigivning inte bör komma i fråga. Om det vid prövningen ändå kan antas att den intagne själv har någon möjlighet att medverka till att ordna sin frigivningssituation bör frigivningspermission kunna beviljas.

Vid beslut om frigivningspermission bör nämnden – såsom tidigare var brukligt – fatta principbeslut om tidpunkten för villkorlig frigivning samt bordlägga ärendet. Ärendet bör sedan kunna tas upp för avgörande i slutet av frigivningspermissionen. *Uppsala tingsrätt* har pekat på att permissionen innebär ett straffavtjänande. Det är givetvis av betydelse att permissionens

längd är väl avvägd och således inte beviljas för hela eller större delen av den återstående strafftiden.

Om frigivningspermissionen inte fungerar, bör beslutas om återtagning i anstalt. Olika alternativ till handläggningsordning kan tänkas. Det finns skäl som talar för att beslut om återtagning bör kunna meddelas av anstalten som har ansvaret för den intagne under permissionen. Mot en sådan ordning talar dock att det i viss mening är fråga om ett sådant frihetsberövande som bör beslutas i särskild ordning. Utgångspunkten i mitt förslag är därför att Kriminalvårdsnämnden, som enligt 54 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt har beslutanderätten i frågor om frigivningspermission, skall besluta om återtagning i anstalt. Anstalten, som skall ha kontrollen över och ansvaret för den intagne under permissionen, bör därför omgående underrätta nämnden om det föreligger skäl att avbryta frigivningspermissionen. Då nämnden prövar frågan om återtagning bör den lämpligen också ta ställning till det tidigare principbeslutet om villkorlig frigivning. I bråds-kande ärenden kan ordföranden i Kriminalvårdsnämnden enligt 37 kap. 4 § andra stycket brottsbalken ensam besluta på nämndens vägnar. Jag anser därför att det inte behövs någon sådan möjlighet för anstalterna att interimistiskt besluta om avbrytande av permissionen som Kriminalvårdsstyrelsen har föreslagit.

3.6 Övervakning

Mitt förslag: Möjlighet till övervakning under villkorlig frigivning begränsas till fängelsestraff över två månader.

Påföljdsutredningens förslag: Övervakningen efter villkorlig frigivning skulle slopas.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser avstyrkte förslaget.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Synpunkter på förslaget i promemorian: *Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän* har betonat betydelsen av övervakning. *Övervakningsnämnden i Täby* förordar att övervakningsnämnd inte avhånds möjligheten att besluta om övervakning även vid korta straff.

Skälen för mitt förslag: De gällande bestämmelserna om övervakning efter villkorlig frigivning infördes år 1989 efter förslag i propositionen 1987/88:120. Förslaget grundades på Fängelsestraffkommitténs slutbetänkande. Obligatorisk övervakning slopades. Övervakning skall enligt 26 kap. 11 § BrB beslutas om det bedöms som påkallat. För personer som friges från kortare straff än sex månader beslutas oftast inte om övervakning. Detta överensstämmer med uttalandena i förarbetena.

Övervakningen har till uppgift bl.a. att vara till stöd och hjälp för den som friges från fängelse. Generellt får längre frihetsstraff anses medföra större behov av stöd och hjälp än kortare straff. Utvecklingen mot mindre övervakning efter kortare frihetsstraff ligger i linje med denna uppfattning.

Övervakningsnämnden i Täby har förordat att det skall finnas möjlighet till övervakning av korttidsdömda bl.a. eftersom de ofta är missbrukare. Nämnden anför vidare att det förekommer att övervakningsnämnd beslutar om s.k. § 34-placering av korttidsdömda, företrädevis till behandlingshem. Då brukar det förordnas om övervakning i omedelbar anslutning till den villkorliga frigivningen. Enligt min mening bör frivårdens resurser för övervakning inte tas i anspråk för dem som frigives från helt kortvariga straff. Det finns därför skäl att uttryckligen undanta straff på två månader och kortare tid från möjligheten till övervakning.

3.7 Resursfrågor

Inom Justitiedepartementet har beräkningar gjorts av vilka effekter ett genomförande av förslagen i propositionen skulle få. Enligt dessa beräkningar skulle antalet intagna i kriminalvårdsanstalt per dag öka med kring 250 intagna redan utan hänsyn till förslaget om en utvidgning av den grupp långtidsdömda som skall behandlas strängare i frigivningshänseende och till de nya reglerna om möjlighet till senareläggning av frigivning i förhållande till den tidigaste tidpunkten för frigivning. Vilken betydelse dessa senare förslag kan få för antalet intagna är svårt att beräkna med någon större säkerhet. Sammantaget kommer dock effekterna att motsvara minst ett 50-tal intagna per dag.

En ökning av antalet intagna i den storleksordning som nu angetts kommer i dagens penningvärde att kosta kring 100 miljoner kronor per år. Här till kommer vissa mer marginella kostnader för det nya provningsförfarandet.

En reform i enlighet med mitt förslag innebär att kriminalvårdens anstaltsväsende måste byggas ut. Enligt den planering som nu pågår inom departementet kommer detta i huvudsak att kunna ske genom om- och tillbyggnader av det nuvarande anstaltsbeståndet.

3.8 Prövningsordningen beträffande överförande av verkställighet av brottmålsdom

Mitt förslag: Det skall enligt internationella verkställighetslagen i vissa fall finnas möjlighet för Kriminalvårdsstyrelsen eller annan beslutande myndighet att överlåta till regeringen att pröva framställning om överflyttande av verkställighet av svensk brottmålsdom till främmande stat.

Skälen för mitt förslag: I Sverige regleras det internationella samarbetet beträffande verkställighet av brottmålsdomar i dels lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Norge, Finland och Island angående verkställighet av straff m.m., dels lagen (1972:260) om internationellt samarbete

rörande verkställighet av brottmålsdom. Den nordiska verkställighetslagen bygger på enhetlig lagstiftning mellan de nordiska länderna medan den internationella verkställighetslagen grundas på konventioner som Sverige tillträtt. De konventioner som den internationella verkställighetslagen reglerar tillämpningen av är dels den i Haag d. 28 maj 1970 undertecknade europeiska konventionen om brottmålsdoms internationella rättsverkningar (brottmålsdomskonventionen), dels den i Strasbourg d. 21 mars 1983 undertecknade konventionen om överförande av dömda personer (överförandekonventionen). Lagen kan dessutom genom förordnande av regeringen göras tillämplig i fråga om andra överenskommelser som Sverige ingått med främmande stat. Om synnerliga skäl föreligger får regeringen vidare för visst fall förordna om överförande av verkställigheten av brottmålsdom.

Internationella verkställighetslagen tog ursprungligen enbart sikte på förfarandet vid överflyttande av verkställighet på grund av brottmålsdomskonventionen. Genom Sveriges tillträde till överförandekonventionen utvidgades lagen år 1984 till att omfatta jämväl ärenden enligt denna konvention (prop. 1983/84:197 bet. 1984/85:JuU1, SFS 1984:876).

Syftet med överförandekonventionen var att underlätta överförandet av utländska intagna till hemlandet genom att erbjuda en enkel och lättillämplig ordning för en sådan procedur. I praktiken hade det nämligen visat sig att brottmålsdomskonventionen i stort sett aldrig kom att tillämpas mellan de stater som tillträtt den. Överförandekonventionen skiljer sig från brottmålsdomskonventionen bl.a. genom att

- straffverkställighet kan överflyttas till annat konventionsland genom ett enklare förfarande,
- överförande kan begäras inte bara av domslandet utan också av det land som önskar överta verkställigheten,
- överförande förutsätter den dömdes medgivande samt att
- konventionen kan tillträdas även av stater utanför Europarådet.

Konventionen innebär ingen skyldighet för de anslutna länderna att medverka till att föra över verkställighet. I nämnda proposition uttalade departementschefen att det i lagtexten inte uttryckligen behövde anges när absoluta eller fakultativa hinder för överflyttande förelåg men att det var naturligt att i praktiken hämta ledning i 5 och 6 §§ internationella verkställighetslagen som anger hindren mot överflyttning enligt brottmålsdomskonventionen.

Verkställighet enligt överförandekonventionen regleras i 34 a § internationella verkställighetslagen (senaste lydelse SFS 1991:1144). Av den framgår att fråga om verkställighet i främmande stat av här i landet ådömd påföljd tas upp av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, av Socialstyrelsen. Vidare framgår att en sådan begäran av främmande stat prövas av Kriminalvårdsstyrelsen resp. Socialstyrelsen. I det motsatta fallet, dvs. överflyttning till Sverige, är det däremot regeringen som beslutar om överförandet.

För egen del vill jag framhålla att internationella verkställighetslagen ingår bland de lagar som reglerar vårt internationella samarbete på brottmålsområdet. Detta samarbete täcker en rad olika situationer varav en del ter sig

tämligen rutinartade medan andra kan vara viktiga från principiell synpunkt eller med hänsyn till enskilda personer eller Sveriges förhållande till annan stat. Särskilt i det senare fallet kan det vara angeläget att regeringen, som är det organ som i första hand svarar för våra internationella relationer (se 10 kap. regeringsformen), kan få tillfälle att ta ställning i ärendena. Visserligen finns i 10 kap. 8 § regeringsformen en regel om att utrikesministern skall hållas underrättad när det hos en annan myndighet kommer upp en fråga som är av betydelse för Sveriges mellanfolkliga förbindelser. Härigenom finns en möjlighet för att regeringens utrikespolitiska överväganden kan få inverkan på ett ärende hos en förvaltningsmyndighet. I vissa fall torde dock denna möjlighet inte vara tillräcklig utan själva beslutanderätten bör ligga hos regeringen. Så är också fallet i åtskilliga ärendetyper i lagregleringen om internationellt brottmåls-samarbete. En typ av ärenden där en sådan möjlighet inte finns för regeringen är ärenden enligt överförandekonventionen om verkställighet av en svensk brottmålsdom i en främmande stat. Även denna typ av ärenden kan, särskilt om det kan vara aktuellt att inte bifalla en annan stats framställning om sådan överflyttning, kräva överväganden som av principiella skäl bör göras av regeringen och inte av en förvaltningsmyndighet. Jag anser därför att de berörda myndigheterna i de åsyftade fallen efter sin utredning bör ha möjlighet att hänskjuta ärendet till regeringen.

Jag föreslår i enlighet med det sagda att det görs en lagändring i 34 a § internationella verkställighetslagen som innebär att Kriminalvårdsstyrelsen resp. Socialstyrelsen, om det föreligger särskilda skäl, med eget yttrande får överlämna ett ärende enligt överförandekonventionen till regeringen för prövning. En motsvarande ändring bör beträffande brottmålsdomskonventionen göras i 26 § internationella verkställighetslagen.

Mot bakgrund av den rättslikhet som finns mellan de nordiska länderna och den annorlunda uppbyggda reglering som gäller beträffande överförande av verkställighet i dessa fall anser jag däremot inte att det är påkallat med någon ändring av den nordiska verkställighetslagen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.,
4. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
5. lag om ändring i passlagen (1978:302),
6. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Förslagen har granskats av lagrådet.

5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

48 kap.

2 och 4 §§

Ordet "förskyller" har ersatts med "bör föranleda". Denna justering, som inte har samband med övriga lagändringar som föreslås i propositionen, är endast språklig och hänger samman med de av riksdagen antagna ändringarna när det gäller bötesstraffet (SFS 1991:240–301).

5.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

25 kap.

1 och 6 §§

Ordet "förskyller" har ersatts med "bör föranleda". Denna justering, som inte har samband med övriga lagändringar som föreslås i propositionen, är endast språklig och hänger samman med de av riksdagen antagna ändringarna när det gäller bötesstraffet (SFS 1991:240–301).

26 kap.

6 §

Paragrafen reglerar tidpunkten för när villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga. Ändringarna har behandlats i avsnitt 3.2.

Lagrådet, som inte i sak haft något att invända mot förslaget i remissen, har föreslagit en omformulering av paragrafen i syfte att på ett tydligare sätt ge uttryck för avsikten med förslaget. Mitt förslag har utformats i nära anknytning till lagrådets förslag. I ett hänseende har jag emellertid inte ansett mig böra följa detta. Enligt lagrådet bör andra till fjärde stycket formuleras som regler om när villkorlig frigivning *skall* ske om inte annat följer av 7 § eller beträffande fjärde stycket 6 a §. En sådan utformning är mindre lämplig med hänsyn till att 7 §, även enligt lagrådets förslag, inte är formulerad som ett undantag från en huvudregel utan som en allmän regel enligt vilken frigivning alltid kan ske senare än som anges i 6 eller 6 a §. Enligt min mening är den i lagrådsremissen föreslagna ordningen, enligt vilken de aktuella bestämmelserna i 6 § begränsas till att avse den tidigaste tidpunkt vid vilken villkorlig frigivning får ske, att föredra. En sådan uppläggning motsvarar också den ordning som gällde före år 1983 och är den som även enligt lagrådets förslag kommer till användning i 6 a §.

I *första stycket* föreskrivs att den som undergår fängelse på viss tid, minst en månad, får medges villkorlig frigivning. Vidare bibehålls det gällande undantaget för villkorlig frigivning beträffande dels fängelse som ådömts tillsammans med skyddstillsyn, s.k. 28:3-fängelse, dels fängelse som förvandlingsstraff för böter.

I strafftiden ingår avräknade frihetsberövanden. Vid brott som renderar korta fängelsestraff har oftast inte några straffprocessuella frihetsberövanden förekommit. Skulle sådana frihetsberövanden ha förekommit och avräknats från straffet skall dessa således räknas in i strafftiden. I vissa fall kan det bli fråga om verkställighetstider i anstalt som faktiskt blir kortare än en månad. Möjligheten till en materiell prövning av den villkorliga frigivningen blir därvid begränsad. Detta ger också anledning att i större utsträckning än hittills överväga om straffet enligt 33 kap. 5 och 6 §§ BrB kan anses till fullo verkställt genom anhållande och häktning.

Enligt *andra stycket* får frigivning ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden avtjänats om strafftider är ett år eller mindre.

Tredje stycket reglerar den tidigaste tidpunkten för frigivning vid strafftider mellan ett och två år. För dessa fall gäller en särskild avtrappningsregel som har kommenterats i avsnitt 3.2.

Fjärde stycket behandlar villkorlig frigivning beträffande dem som avtjänar straff på sammanlagt minst två år. I dessa fall får frigivning ske tidigast efter halva tiden om det inte är fråga om sådan särskilt allvarlig brottslighet som behandlas i 6 a §.

Sista stycket, innehåller en regel om att frigivningen kan skjutas upp på begäran av den dömda. Stycket har utformats på sätt lagrådet föreslagit. Det bör framhållas att den intagne inte har någon rätt att få frigivningen senarelagd (jfr prop. 1982/83:85 s. 49 och 123). Andra faktorer som kan påverka frågan om en senareläggning av villkorlig frigivning behandlas i 7 §.

6 a §

Paragrafen reglerar tidpunkten för när villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga för dem som dömts till fängelse i minst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet. Ändringarna har behandlats i avsnitt 3.2.

Vid sidan av vålds- och narkotikabrott och annan sådan brottslighet som omfattas av nuvarande regler skall även särskilt allvarliga fall av annan brottslighet kunna medföra särbehandling i frigivningshänseende. Det kan exempelvis gälla stöld, bedrägeri, skattebrott och annan liknande brottslighet som bedrivits i yrkesmässig omfattning eller som genomförts i särskilt organiserade former. En förutsättning för att bestämmelsen skall bli tillämplig är att det föreligger en påtaglig risk att den intagne efter frigivningen återfaller i sådan allvarlig brottslighet som omfattas av särregleringen.

7 §

Paragrafen behandlar förutsättningarna för att senarelägga den villkorliga frigivningen. Saken har behandlats i avsnitt 3.3.

Lagrådet har föreslagit en något annorlunda formulering av paragrafen än den som föreslogs i lagrådsremissen. Förslaget hänger samman med den del av lagrådets förslag till utformning av 6 § som jag inte ansett mig böra

följa. Jag anser därför att inte heller 7 § bör avfattas på det sätt som lagrådet föreslagit. En viss redaktionell jämkning är dock påkallad.

Paragrafen är avfattad med utgångspunkt i att frigivning skall ske senare än vid den tidigaste tidpunkt som anges i 6 eller 6 a § om det finns skäl för en sådan senareläggning. I paragrafen anges att det vid prövningen av den villkorliga frigivningen särskilt skall beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till den intagnes frigivningsförhållanden, uppförande under anstaltstiden eller andra särskilda omständigheter. Även andra omständigheter än sådana som uttryckligen anges i paragrafen kan emellertid beaktas vid prövningen. I 6 § sista stycket behandlas specialfallet att den intagne begär en senareläggning av sin frigivning.

Först bland omständigheter som skall beaktas vid bedömningen av den intagnes förutsättningar för anpassning i samhället nämns i 7 § *frigivningsförhållandena*. Bristerna i frigivningssituationen skall för att beaktas i princip vara sådana att de kan antas allvarligt inverka på den intagnes möjligheter att avhålla sig från brott under den återstående strafftiden. Risken för återfall skall således tillmätas central betydelse. Grava narkotikaproblem är ofta orsak till brottsligheten. En intagen som avtjänar fängelse för brott som huvudsakligen begåtts för att finansiera ett missbruk och som fortfarande har allvarliga missbruksproblem bör inte friges villkorligt till oordnade förhållanden. En sådan intagen löper med nödvändighet en mycket stor risk att omgående återfalla i brott. Det kan i många fall vara lämpligt att förena en senareläggning av den villkorliga frigivningen med en frigivningspermision.

Vidare nämns *uppförandet* under anstaltstiden som en särskild omständighet som kan medföra att den villkorliga frigivningen senareläggs. Såsom utvecklats i allmänmotiveringen bör det i princip i detta hänseende göras en helhetsbedömning av den dömdes uppförande. Av den omständigheten att den intagne gjort sig skyldig till någon enstaka förseelse kan knappast den slutsatsen dras att förutsättningarna för hans anpassning i samhället skulle vara speciellt ogynnsamma. Det är i det hänseendet också väsentligt att försäkra sig om att en senarelagd villkorlig frigivning inte i praktiken fungerar som en dubbelbestraffning för misskötsamhet som föranlett tidstillägg enligt 47 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Vad som nu sagts innebär dock självfallet inte att upprepade disciplinförseelser inte kan vara en sådan faktor som bör vägas in vid prövningen av den villkorliga frigivningen. Även andra faktorer än direkt misskötsamhet bör dock kunna vägas in i bedömningen. Det kan exempelvis avse den dömdes vilja och förmåga att anpassa sig under anstaltstiden samt att delta i förberedelserna för sin frigivning.

Andra särskilda omständigheter som kan innebära att förutsättningarna för den intagnes anpassning framstår som speciellt ogynnsamma kan exempelvis vara att den intagne under strafftiden gjort sig skyldig till ny brottslighet eller planerat sådan. Även uttalade avsikter att fortsätta med brottslighet bör kunna beaktas liksom exempelvis direkt eller indirekt hot som rikts mot vissa personer.

Såsom nämnts i allmänmotiveringen kan det ibland finnas anledning att vid prövningen beakta särskilda skadeverkningar som kan drabba den intagne genom en förlängd anstaltsvistelse. Sådana skadeverkningar kan vara av olika slag. Ett exempel är om den intagne har allvarliga psykiska besvär till följd av frihetsförlusten. Om den intagne skulle mista en konkret möjlighet till utbildning, behandling eller någon annan rehabiliterande åtgärd, kan det också sägas medföra särskilda skadeverkningar för honom att inte bli villkorligt frigiven. Kan i det enskilda fallet särskilda skäl anses föreligga som normalt skulle motivera en senarelagd frigivning skall den ändå inte senareläggas om skadeverkningarna skulle överväga skälen för senareläggning.

Några helt generella riktlinjer för i vilken utsträckning frigivningen bör senareläggas torde inte kunna ges. Frågan måste bli beroende på skälen för en senareläggning och omständigheterna i det enskilda fallet. I de fall då senareläggningen beror på frigivningsförhållandena bör tiden anpassas efter hur lång tid som kan antas åtgå för att ordna dessa. En senareläggning med hänsyn till uppförandet under anstaltstiden bör i princip endast ske om detta motiverar en påtaglig senareläggning. För en intagen som enligt reglerna har möjlighet till frigivning före två tredjedelar av strafftiden torde en förlängning till den tidpunkten ofta kunna tjäna som ett riktmärke. För såväl den gruppen som för dem som tidigast får frigives efter två tredjedelar av strafftiden bör emellertid en senareläggning inte utan särskilda skäl avse mindre än två eller mer än sex månader. Om det kan antas finnas skäl för en mer omfattande senareläggning än sex månader bör frågan normalt tas upp till förnyad prövning efter en lämplig period. Motsvarande synsätt bör i allmänhet också kunna läggas till grund för prövningar när det är andra särskilda omständigheter som talar för att förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället är speciellt ogynnsamma.

8 §

Första stycket har ändrats så att beräkning av tidpunkten för villkorlig frigivning äger rum med utgångspunkt från samtliga straff för vilka villkorlig frigivning kan komma i fråga. Förvandlingsstraff för böter och s.k. 28:3-fängelse skall således inte längre läggas samman med övriga fängelsestraff. Den tidigare s.k. minimitiden som innebar att två månader alltid skulle avtjänas i anstalt har nu avskaffats och ersätts med en föreskrift om att villkorlig frigivning endast får medges den som avtjänar fängelse om minst en månad. Således skall alla fängelsestraff som verkställs samtidigt – utom de som uttryckligen undantagits – läggas samman och tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning bestämmas med utgångspunkt i bestämmelserna i 6 §.

9 §

Paragrafen behandlar prövningsordningen beträffande villkorlig frigivning. Saken har behandlats i avsnitt 3.4.

I första stycket föreskrivs att Kriminalvårdsnämnden alltid skall pröva frågan om villkorlig frigivning av den som har dömts till fängelse i lägst två

år. Genom den s.k. initialprövningen prövas om det är fråga om sådan brottslighet som sägs i 6 a §. Finner nämnden att så inte är fallet bör nämnden normalt fatta beslut om frigivning efter halva tiden. Om en senareläggning kan antas vara motiverad vid en senare tidpunkt får det förutsättas att kriminalvården uppmärksammar nämnden på detta så att de kan företa en förnyad prövning enligt tredje stycket.

Finner nämnden att 6 a § kan vara tillämplig skall nämnden i likhet med vad som nu tillämpas vid ett senare tillfälle företa en s.k. riskprövning. Utfaller bedömningen vid detta tillfälle så att påtaglig risk för återfall i likartad brottslighet inte bedöms föreligga, skall nämnden ta ställning till om det finns skäl för en senareläggning enligt 26 kap. 7 §. Skulle riskbedömningen i stället utfalla så att påtaglig risk för återfall i brottslighet av samma slag bedöms föreligga, saknas det normalt anledning för nämnden att ta ställning till om det därutöver finns skäl för senareläggning enligt 26 kap. 7 §. Nämnden bör således i dessa fall normalt besluta om tvåtredjedelsfrigivning. Det får förutsättas att kriminalvården uppmärksammar nämnden på om det därefter kan antas finnas skäl för en ytterligare senareläggning.

Lagrådet har föreslagit en omformulering av *andra stycket* som har samband med dess förslag beträffande 6 och 7 §§ i de delar som jag inte ansett mig böra följa. Mot den bakgrunden är det naturligt att jag inte heller kan ställa mig bakom lagrådets förslag i denna del.

Andra stycket reglerar hur frågan om senareläggning skall prövas i andra fall än dem som avses i första stycket, dvs. beträffande intagna som inte har dömts till fängelse i minst två år. Såsom framgår av allmänmotiveringen skall kriminalvården i dessa fall påkalla Kriminalvårdsnämndens prövning om det kan antas finnas skäl för att senarelägga den villkorliga frigivningen. Om den dömda begär att tidpunkten för villkorlig frigivning skall ske senare än den tidigast möjliga tidpunkten, får det ankomma på kriminalvården att initiera en prövning av frågan hos Kriminalvårdsnämnden.

Det är inte möjligt att ange en viss tidpunkt då prövningen av frågan om villkorlig frigivning bör ske. Normalt bör emellertid Kriminalvårdsnämndens prövning påkallas senast en månad före den tidigaste tidpunkten för frigivning. Om möjligt bör dock detta ske tidigare.

Tredje stycket är oförändrat och motsvarar det tidigare andra stycket.

11 §

Paragrafen behandlar övervakning efter villkorlig frigivning. Frågan är kommenterad i avsnitt 3.5. Ändringen innebär endast att övervakning efter villkorlig frigivning från straff som inte överstiger två månader inte kan komma i fråga.

Övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i brottsbalken

De nya reglerna om när villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga innebär en skärpning för dem som avtjänar straff upp till två år samt för

dem som framdeles kommer att omfattas av särregleringen i nya 26 kap. 6 a §. Reglerna om möjlighet att senarelägga den villkorliga frigivningen kommer också att verka i skärpande riktning för alla intagna. De nya reglerna om möjlighet till villkorlig frigivning från fängelsestraff från en månad innebär en lindring för dem som avtjänar korta fängelsestraff.

Bestämmelsen i punkt 2 har utformats så att den nya kvalifikationstiden på en månad gäller omedelbart medan den längre tiden i anstalt innan villkorlig frigivning kan komma i fråga inte skall gälla dem som har dömts före ikraftträdandet. Grundtanken bakom detta är – i linje med grunderna för bestämmelserna om retroaktiv verkan av straffbestämmelser i regeringsformen och BrB:s promulgationslag – att de som har dömts innan de nya reglerna har trätt i kraft inte genom dessa skall drabbas av en förlängd anstaltsvistelse men däremot komma i åtnjutande av en förkortad sådan.

Den nya regeln om kortare kvalifikationstid för villkorlig frigivning gäller således även tidigare dömda. Det kan dock inte anses rimligt att den som skall avtjäna fängelsestraff på de korta tider där minimitiden nu har betydelse på grund av domar som meddelats före ikraftträdandet skall kunna dra nytta av att minimitiden avskaffas utan att påverkas av övergången till tvåtredjedelsfrigivning. I stället bör den ordningen gälla att den dömda skall avtjäna den strafftid som enligt de gamla *eller* nya reglerna är mest förmånlig för honom, dvs. antingen helt enligt de nuvarande reglerna eller enligt de nya reglerna i deras helhet dvs. med kortare kvalifikationstid och tvåtredjedelsfrigivning. Detta innebär att för den som skall avtjäna fängelsestraff på kortare tid än tre månader den nya regleringen skall gälla medan för den som skall avtjäna mer än tre månader den gamla ordningen är förmånligast och skall ha företräde. För den som avtjänar exakt tre månader är det likgiltigt vilken ordning som tillämpas. Formellt skall då de nya reglerna gälla. För att inte villkorlig frigivning skall komma i fråga för gamla straff som understiger en månad, föreskrivs det särskilt.

Förekommer efter ikraftträdandet gemensamt till verkställighet både gammalt och nytt straff, skall de nu beskrivna övergångsbestämmelserna tillämpas endast beträffande det gamla straffet.

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

20 §

Systemet med strafftidsresolutioner och tidpunkter som anges i dessa kan i huvudsak behållas oförändrat. Det bör i strafftidsresolutionerna även framdeles anges tidpunkt för villkorlig frigivning. Den får då avse tidigaste tidpunkt och därmed betraktas som preliminär.

I andra stycket har endast ordet "får" bytts till "skall".

22 §

Paragrafen har justerats med hänsyn till att 33 kap. 7 § upphävts (SFS 1987:761).

33 §

Vid bedömning av senareläggning av den villkorliga frigivningen på grund av brister i frigivningsförhållandena skall frågan om frigivningspermission alltid prövas. Det är fråga om relativt allvarliga brister i frigivningssituationen när den villkorliga frigivningen senareläggs. Beslutet om frigivning innebär att den dömda inte kan återtas i anstalt med mindre än att den villkorliga friheten förverkas. I bland kan det vara av värde att ha kvar möjligheten att återföra den dömda till anstalt. Om det finns utrymme för att anta att den intagne på något sätt kommer att kunna medverka till att ordna sin frigivningssituation, kan han beviljas frigivningspermission. I samband med beslut om frigivningspermission fattar Kriminalvårdsnämnden principbeslut om villkorlig frigivning. Ärendet om villkorlig frigivning bordläggs och tas upp för slutligt avgörande i lämplig tid före den dag som principbeslutet anger som dag för villkorlig frigivning.

Beslut att avbryta frigivningspermission för återtagning i anstalt fattas av nämnden efter anmälan av anstalten.

Till följd av att det är Kriminalvårdsnämnden som kan besluta om senareläggning av villkorlig frigivning och därmed frigivningspermission har ingen ändring gjorts i beslutsordningen på grund av att frigivningspermission blir möjlig för alla som friges villkorligt.

5.5 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)

19 §

I paragrafen anges för närvarande att passtillstånd fordras för den som undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse på så kort tid att villkorlig frigivning inte kan komma i fråga.

Framdeles kommer alla som dömts till ett tidsbestämt fängelsestraff i en månad eller mer att kunna få villkorlig frigivning. Böter som förvandlas till fängelse eller fängelse i kombination med skyddstillsyn är dock fortfarande undantagna. Nu fordras passtillstånd om villkorlig frigivning kan komma i fråga. Det innebär att den som avtjänar straff som överstiger två månader skall ha passtillstånd. Samma tidsgräns har behållits. Övervakning kan inte komma i fråga för personer som friges från straff som inte överstiger två månader. Någon anledning att kräva passtillstånd för denna kategori finns därmed inte.

5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

26 §

En ny mening införs i *första stycket*. Saken har behandlats i avsnitt 3.8.

Genom tillägget blir det möjligt för Kriminalvårdsstyrelsen och i förekommande fall Socialstyrelsen att låta regeringen pröva ärenden enligt brottmålsdomskonventionen om överflyttning av verkställighet till annat land.

34 a §

Ett *nytt stycke* införs före sista stycket. Saken har behandlats i avsnitt 3.8.

Genom tillägget blir det möjligt för Kriminalvårdsstyrelsen och i förekommande fall Socialstyrelsen att låta regeringen pröva ärenden enligt överförandekonventionen om överflyttning av verkställighet till annat land.

Innehållet i nuvarande tredje stycket tas upp i ett nytt fjärde stycke.

6 Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.,
4. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
5. lag om ändring i passlagen (1978:302),
6. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden lagt fram.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2 och 4 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

48 kap.

2 §¹

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande eller inom viss tid *förelägges* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser brottet *förskylla* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande eller inom viss tid *föreläggs* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser *att* brottet *bör föranleda* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, skall också enna föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §²

Strafföreläggande får utfärdas för brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *förskyller* högst etthundraåttio dagsböter.

Strafföreläggande får utfärdas för brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *bör föranleda* högst etthundraåttio dagsböter.

Det finns särskilda bestämmelser om strafföreläggande för brott som har begåtts av någon som är under arton år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Senaste lydelse 1968:193.

² Senaste lydelse 1968:193.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att det i 26 kap. skall införas en ny paragraf, 6 a §, av följande lydelse,

dels att 25 kap. 1 och 6 §§ samt 26 kap. 6–9 och 11 §§ brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

1 §¹

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *förskyller* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *bör föranleda* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

6 §²

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *förskyller* dagsböter.

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *bör föranleda* dagsböter.

Som gemensamt straff får dagsböter bestämmas till ett antal av högst tvåhundra och penningböter till ett belopp av högst femtusen kronor.

Om det för något av brotten är föreskrivet ett visst lägsta bötesstraff, får detta inte underskridas.

26 kap.

6 §³

Den som undergår fängelse på viss tid skall, *om inte annat följer av andra stycket eller 7 §*, villkorligt frigives sedan halva tiden har avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten har pågått minst två månader. Inte heller får villkorlig frigivning ske från fängelse som har ådömts enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Den som undergår fängelse *på viss tid, dock minst en månad, får medges villkorlig frigivning. Sådan frigivning får, om inte annat följer av andra eller tredje stycket, inte ske förrän två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.*

Är straffet mer än ett år men mindre än två år får frigivning tidigast ske när åtta månader jämte en tredjedel av den tid som översti-

¹ Senaste lydelse 1991:240.

² Senaste lydelse 1991:240.

³ Senaste lydelse 1983:240.

Om den dömda begär det, kan frigivningen uppskjutas till senare tidpunkt än som följer av första stycket.

ger ett år har avtjänats.

Är strafftiden två år eller mer får, om inte annat följer av 6 a §, frigivning tidigast ske när halva strafftiden har avtjänats.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

6 a §

Har någon dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet får han inte villkorligt frigås förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats, om det bedöms föreligga en påtaglig risk att han efter frigivningen återfaller i brottslighet av samma slag.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen omfattar också annan brottslighet än som avses där. Verkställs samtidigt ett annat fängelsestraff, skall, vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden, 6 § tillämpas med avseende på det straffet.

7 §⁴

Om någon har dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och påtaglig risk bedöms föreligga för att han efter frigivningen fortsätter brottslighet av samma slag, får han inte villkorligt frigås förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats. Vid prövning av frågan om villkorlig frigiv-

Vid prövning av frågan om den villkorliga frigivningen bör senareläggas skall särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

⁴ Senaste lydelse 1983:240.

ning efter denna tidpunkt skall förutom återfallsrisken beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen avser också annan brottslighet än som avses där. Verkställs samtidigt ett annat fängelsestraff, skall, vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden, 6 § tillämpas med avseende på det straffet.

8 §⁵

Verkställs samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelse tiden. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter. Ingår bland de straff som samtidigt verkställs sådant straff som avses i 6 § tredje meningen får villkorlig frigivning inte ske förrän verkställigheten har pågått minst den tid som svarar mot detta straff.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5–7 §§ sägs.

Verkställs samtidigt flera fängelsestraff, för vilka villkorlig frigivning kan komma i fråga, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelse tiden.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5 eller 6 § sägs.

9 §⁶

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden. I annat fall fastställs tidpunkten för villkorlig frigivning av kriminalvårdsstyrelsen eller tjänsteman som styrelsen bestämmer.

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden.

⁵ Senaste lydelse 1982:363.

⁶ Senaste lydelse 1983:240.

Kriminalvårdsstyrelsen eller tjänsteman som styrelsen efter regeringens bemyndigande föreskriver får påkalla att Kriminalvårdsnämnden även i annat fall prövar av frågan om villkorlig frigivning. Påkallas inte prövning skall den dömda frigås sedan han avtjänat två tredjedelar av tiden eller den kortare tid efter vilken villkorlig frigivning tidigast kan ske.

Beslut om villkorlig frigivning som inte har gått i verkställighet kan ändras, om den dömda begär att frigivningen skall uppskjutas eller det annars föranleds av ändrade förhållanden.

11 §⁷

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den *frigivne* skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Sådant beslut* meddelas av frivårdsmyndighet inom kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av provotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den *som frigås från ett fängelsestraff på mer än två månader* skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Beslut om övervakning* meddelas av frivårdsmyndighet inom Kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av provotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6–9 §§ i deras äldre lydelse skall fortfarande gälla beträffande den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid eller ålagts förvandlingsstraff för böter. Vad nu sagts gäller dock inte bestämmelsen i 26 kap. 6 § andra meningen om minimitiden för villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning från fängelsestraff som uppgår till en månad men understiger tre månader skall ske först när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Villkorlig frigivning får inte ske från straff som understiger en månad.

Verkställs gemensamt efter ikraftträdandet fängelse som ådömts dessförinnan och fängelse som ådömts därefter skall vad i första stycket sägs tillämpas beträffande det förra straffet.

3. Om det i en lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

3. Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid

Härigenom föreskrivs att 20 och 22 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

För den som börjat undergå fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Överstiger strafftiden *två månader*, skall styrelsen därvid även fastställa *tidpunkten för villkorlig frigivning och för prøvotidens utgång eller, om det är fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket första meningen brottsbalken*, ange den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *får* ett beslut enligt första stycket ändras.

Har domstol enligt 33 kap. 5–7 §§ brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställs.

För den som börjat undergå fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. *Uppgår eller överstiger strafftiden en månad*, skall styrelsen därvid även fastställa *den tidigaste tidpunkt då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång*. Är det är fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket första meningen brottsbalken, *skall i stället anges* den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *skall* ett beslut enligt första stycket ändras.

22 §

Har domstol enligt 33 kap. 5 *eller 6 §* brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1010.

Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 33 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Till förberedande av frigivning kan en intagen *som avses i 26 kap. 7 § brottsbalken* beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *två tredjedelar av straffet har avtjänats*.

För frigivningspermission får ställas de villkor som anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat.

Till förberedande av frigivning kan en intagen beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011.

Lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 19 § passlagen (1978:302)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Passtillstånd fordras för den som

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *på så kort tid att villkorlig frigivning ej kan komma i fråga,*

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *i fall där villkorlig frigivning inte kan komma i fråga,*

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller villkorlig frigivning från fängelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Senaste lydelse 1981:221.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2 och 4 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

48 kap.

2 §¹

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid *förelägges* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser brottet *förskylla* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Föreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid *föreläggs* ett bötesstraff, fastställt vid strafföreläggande efter vad åklagaren anser *att* brottet *bör föranleda* och vid föreläggande av ordningsbot efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §²

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock *ej* normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högst sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *förskyller* högst etthundratjugo dagsböter.

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket inte föreskrivs svårare straff än böter, dock *inte* normerade böter, och beträffande brott, för vilket föreskrivs böter eller fängelse i högs. sex månader. Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller tillsammans med annat sådant brott som nu har nämnts *bör föranleda* högst etthundratjugo dagsböter.

Det finns särskilda bestämmelser om strafföreläggande för brott som har begåtts av någon som är under arton år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

¹ Senaste lydelse 1968:193.

² Senaste lydelse 1991:241.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att det i 26 kap. skall införas en ny paragraf, 6 a §, av följande lydelse,

dels att 25 kap. 1 och 6 §§ samt 26 kap. 6–9 och 11 §§ brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

1 §¹

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *förskyller* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet *bör föranleda* lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

6 §²

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *förskyller* dagsböter.

Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten *bör föranleda* dagsböter.

Som gemensamt straff får dagsböter bestämmas till ett antal av högst tvåhundra och penningböter till ett belopp av högst femtusen kronor.

Om det för något av brotten är föreskrivet ett visst lägsta bötesstraff, får detta inte underskridas.

26 kap.

6 §³

Den som undergår fängelse på viss tid *skall, om inte annat följer av andra stycket eller 7 §, villkorligt frigives sedan halva tiden har avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten har pågått minst två månader. Inte heller får villkorlig frigivning ske från fängelse som har ådömts enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.*

Den som undergår fängelse på viss tid, *dock minst en månad, får medges villkorlig frigivning. Sådan frigivning får ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.*

¹ Senaste lydelse 1991:240.

² Senaste lydelse 1991:240.

³ Senaste lydelse 1983:240.

Om strafftiden är längre än ett år men kortare än två år, får villkorlig frigivning ske tidigast när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats.

Är strafftiden två år eller mer får villkorlig frigivning ske tidigast när halva strafftiden har avtjänats, om inte annat följer av 6 a §.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Om den dömda begär det, kan frigivningen uppskjutas till senare tidpunkt än som följer av första stycket.

6 a §

Har någon dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet får han inte friges villkorligt förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats, om det bedöms föreligga en påtaglig risk att han efter frigivningen återfaller i brottslighet av sådant allvarligt slag.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen omfattar också annan brottslighet än som avses där. Om ett annat fängelsestraff verkställs samtidigt, skall 6 § tillämpas med avseende på det straffet vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden.

7 §⁴

Om någon har dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och påtaglig risk bedöms föreligga för att han efter frigivningen fortsätter brottslighet av samma slag, får han inte villkorligt frigås förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats. Vid prövning av frågan om villkorlig frigivning efter denna tidpunkt skall förutom återfallsrisken beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller även om domen avser också annan brottslighet än som avses där. Verkställs samtidigt ett annat fängelsestraff, skall, vid prövning av frågan om villkorlig frigivning från den sammanlagda strafftiden, 6 § tillämpas med avseende på det straffet.

8 §⁵

Verkställs samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsetiden. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter. Ingår bland de straff som samtidigt verkställs sådant straff som avses i 6 § tredje meningen får villkorlig frigivning inte ske förrän verkställigheten har pågått minst den tid som svarar mot detta straff.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5 och 6 §§ sägs.

Vid prövning av frågan om den villkorliga frigivningen bör senareläggas skall det särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

⁴ Senaste lydelse 1983:240.

⁵ Senaste lydelse 1991:451.

9 §⁶

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden. *I annat fall fastställs tidpunkten för villkorlig frigivning av kriminalvårdsstyrelsen eller tjänsteman som styrelsen bestämmer.*

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning från straffet eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden.

Kriminalvårdsstyrelsen eller annan som styrelsen efter regeringens bemyndigande föreskriver får påkalla att Kriminalvårdsnämnden även i annat fall prövar frågan om villkorlig frigivning. Påkallas inte prövning skall den dömda friges när han avtjänat två tredjedelar av tiden eller den kortare tid efter vilken villkorlig frigivning tidigast kan ske.

Beslut om villkorlig frigivning som inte har gått i verkställighet kan ändras, om den dömda begär att frigivningen skall uppskjutas eller det annars föranleds av ändrade förhållanden.

11 §⁷

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den *frigivne* skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Sådant beslut* meddelas av frivårdsmyndighet i kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den *som undergår ett fängelsestraff på mer än två månader och friges från detta* skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. *Beslut om övervakning* meddelas av frivårdsmyndighet i Kriminalvårdsverket. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakning inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6–9 §§ i deras äldre lydelse skall fortfarande gälla för den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid eller ålagts förvandlingsstraff för böter. Detta gäller dock inte bestämmelsen i 26 kap. 6 § andra meningen om minimitiden för villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning från fängelsestraff som uppgår till en månad men understiger tre månader skall ske först när två tredjedelar av strafftiden

⁶ Senaste lydelse 1983:240.

⁷ Senaste lydelse 1990:1009.

har avtjänats. Villkorlig frigivning får inte ske från straff som understiger en månad.

Verkställs gemensamt efter ikraftträdandet fängelse som ådömts dessförinnan och fängelse som ådömts därefter, skall första stycket tillämpas på det förra straffet.

3. Om det i en lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Härigenom föreskrivs att 20 och 22 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

20 §

För den som har börjat undergå fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. *Överstiger strafftiden två månader*, skall styrelsen därvid även fastställa *tidpunkten för villkorlig frigivning och för prövotidens utgång eller, om det är fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket första meningen brottsbalken, ange* den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *får* ett beslut enligt första stycket ändras.

För den som har börjat undergå fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. *Om strafftiden uppgår till en månad eller mer*, skall styrelsen därvid även fastställa *den tidigaste tidpunkt då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prövotidens utgång. Är det fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket första meningen brottsbalken, skall i stället* den eller de dagar *anges*, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.

När omständigheterna ger anledning till det, *skall* ett beslut enligt första stycket ändras.

22 §

Har domstol enligt 33 kap. 5–7 §§ brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Har domstol enligt 33 kap. 5 och 6 § brottsbalken förordnat att fängelse skall anses verkställt till visst antal dagar, skall först beräknas slutdag utan avseende därpå och avdraget beräknas från den dagen. Detsamma gäller i fråga om tid som enligt 19 § andra stycket skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1010.

Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 33 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Till förberedande av frigivning kan en intagen *som avses i 26 kap. 7 § brottsbalken* beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *två tredjedelar av straffet har avtjänats*.

Till förberedande av frigivning kan en intagen beviljas permission under viss längre tid (frigivningspermission). Sådan permission får inte beviljas för tid före den dag då *villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga*.

För frigivningspermission får ställas de villkor som kan anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011.

Lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 19 § passlagen (1978:302)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Passtillstånd fordras för den som

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *på så kort tid att villkorlig frigivning ej kan komma i fråga,*

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller villkorlig frigivning från fängelse.

1. undergår kriminalvård i anstalt, utom när påföljden är fängelse *i två månader eller kortare tid,*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Senaste lydelse 1981:221.

Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 26 och 34 a §§ lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*26 §¹

Fråga om verkställighet av främmande stat här i landet ådömd eller ålagd påföljd enligt förordnande som avses i 2 § första eller tredje stycket *upptages* av kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, socialstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av böter eller förverkande, annan myndighet som regeringen bestämmer. Framställning om verkställighet får ej göras, om med motsvarande tillämpning av 5 § andra stycket 1–8 hinder mot verkställighet i den främmande staten kan *antagas* föreligga.

Fråga om verkställighet av främmande stat här i landet ådömd eller ålagd påföljd enligt förordnande som avses i 2 § första eller tredje stycket *upptas* av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, Socialstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av böter eller förverkande, annan myndighet som regeringen bestämmer. *Om det föreligger särskilda skäl får en myndighet som här avses, med eget yttrande överlämna ett ärende till regeringen för avgörande.* Framställning om verkställighet får ej göras, om med motsvarande tillämpning av 5 § andra stycket 1–8 hinder mot verkställighet i den främmande staten kan *antas* föreligga.

Framställning om verkställighet av frihetsberövande påföljd får ej göras, om den dömda är svensk medborgare och själv motsätter sig åtgärden. Uppkommer fråga om verkställighet av frihetsberövande påföljd som ådömts eller ålagts annan än svensk medborgare, skall Statens invandrarverk höras, om icke den dömda samtycker till åtgärden. Avstyrker invandrarverket att framställning göres, underställes ärendet regeringen för avgörande.

Har regeringen enligt 3 § förordnat att verkställighet av påföljd i visst fall får anförtros myndighet i främmande stat, ombesörjer Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, Socialstyrelsen att framställning om verkställighet görs i den främmande staten.

34 a §²

Fråga om verkställighet enligt överförandekonventionen i främmande stat av här i landet ådömd påföljd upptas av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, av Socialstyrelsen. Framställning om sådan verkställighet får inte göras, om med motsvarande tillämpning av 25 a § första stycket hinder mot verkställighet i den främmande staten kan antas föreligga.

Fråga om verkställighet enligt första stycket på begäran av främmande stat prövas av Kriminalvårdsstyrelsen eller, i fråga om verkställighet av överlämnande till rättspsykiatrisk vård, av Socialstyrelsen med motsvarande tillämpning av 25 a § första stycket.

Kriminalvårdsstyrelsen eller Socialstyrelsen får, om det föreligger särskilda skäl, med eget yttrande överlämna ett ärende till regeringen för avgörande.

I fall som avses i denna paragraf gäller 28, 29 och 33 §§ första stycket i tillämpliga delar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

² Senaste lydelse 1991:1144.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde den 1 juni 1992

Närvarande: justitierådet Bengt Rydin, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 14 maj 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Hellsvik beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.
4. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
5. lag om ändring i passlagen (1978:302) och
6. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Catharina Bergquist Levin.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

Syftet med de föreslagna lagändringarna i 26 kap. brottsbalken är enligt remissen att den obligatoriska halvtidsfrigivningen från ett fängelsestraff skall avskaffas, att som huvudregel två tredjedelar av strafftiden skall avtjänas och att den villkorliga frigivningen skall bli fakultativ.

Den nya regleringen återfinns i 6 §, 6 a § samt 7–9 §§ i nämnda kapitel. Av 6 § framgår att den som undergår fängelse i minst en månad men högst ett år får friges villkorligt tidigast när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Om strafftiden är längre än ett men kortare än två år, får villkorlig frigivning ske tidigast när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats. Villkorlig frigivning av den som undergår fängelse i två år eller mer får ske tidigast när halva strafftiden har avtjänats.

I 6 a § har föreslagits en särskild reglering i fall då den ådömda strafftiden är lägst två år. Om brottsligheten är särskilt allvarlig och av visst angivet slag och det föreligger en påtaglig risk för återfall i brottslighet av sådant allvarligt slag, får den intagne inte friges villkorligt förrän två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

Bestämmelsen i 7 § i förslaget är av generell natur och tillämplig i samtliga fall av fängelsestraff i en månad eller mer. Enligt paragrafen skall, vid prövningen av frågan om den villkorliga frigivningen bör senareläggas, särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället med hänsyn till närmare angivna omständigheter framstår som speciellt ogynnsamma.

I 8 § finns, liksom i dess nu gällande motsvarighet, regler för villkorlig frigivning vid samtidig verkställighet av flera fängelsestraff.

Slutligen regleras i 9 § i förslaget huvudsakligen vissa procedurfrågor. I paragrafens andra stycke andra meningen finns emellertid även en frigivningsregel med materiellt inslag. Av denna regel följer att den som ådömts kortare straff än fängelse i två år skall frigives vid den tidigaste tidpunkten enligt 6 §, om inte kriminalvårdsstyrelsen (eller motsvarande) påkallar sådan prövning som avses i 7 §.

Den reella innebörden av de föreslagna bestämmelserna synes vara följande. Vid en strafftid på högst ett år skall den dömda frigives efter det att han avtjänat två tredjedelar av strafftiden, om fråga inte är om ett fall som avses i 7 §. Är strafftiden mer än ett men mindre än två år, skall villkorlig frigivning ske efter en på visst sätt beräknad tid, om inte enligt 7 § en senare tidpunkt skall bestämmas. Och om strafftiden är två år eller längre men 6 a § inte är tillämplig och ej heller de i 7 § angivna förutsättningarna föreligger, skall den intagne frigives när han har avtjänat halva strafftiden.

För det speciella fallet att den dömda begär det kan den villkorliga frigivningen uppskjutas till en senare tidpunkt.

Det är inte helt lätt att av den remitterade lagtexten utläsa att bestämmelserna har den nu beskrivna innebörden. Avsikten med förslaget skulle enligt lagrådets mening komma till tydligare uttryck, om 6 och 7 §§ samt 9 § andra stycket utformades på följande sätt:

”6 § Den som undergår fängelse på viss tid, minst en månad, får medges villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning får dock inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Är strafftiden inte längre än ett år, skall villkorlig frigivning ske när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats, om inte annat följer av 7 §.

Är strafftiden längre än ett år men kortare än två år, skall villkorlig frigivning ske när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats, om inte annat följer av 7 §.

Är strafftiden två år eller längre, skall villkorlig frigivning ske när halva strafftiden har avtjänats, om inte annat följer av 6 a eller 7 §.

Om den dömda begär det, kan frigivningen uppskjutas till senare tidpunkt än som följer av andra–fjärde styckena.”

”7 § Villkorlig frigivning kan ske senare än vid den tidigaste tidpunkt som anges i 6 eller 6 a §. Vid prövning av fråga härom skall det särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.”

”9 § Beträffande den — — — sammanlagda strafftiden.

Uppkommer i annat fall fråga om tillämpning av 7 §, prövar Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning efter framställning av Kriminalvårdsstyrelsen eller annan som styrelsen efter regeringens bemyndigande bestämmer.

Beslut om — — — ändrade förhållanden.”

Övergångsbestämmelser

De föreslagna ändringarna beträffande villkorlig frigivning avses träda i kraft den 1 juli 1993. Enligt punkt 2 av övergångsbestämmelserna föreslås dock som huvudprincip att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla för den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid eller ålagts förvandlingsstraff för böter.

Den som dömts till fängelse i mer än tre månader men mindre än två år får genom de nya reglerna en längre anstaltsvistelse. Så blir t.ex. anstaltstiden för den, som efter den 30 juni 1993 döms till fängelse i ett år, minst åtta månader mot endast sex månader enligt det nuvarande systemet. Vid viken tidpunkt den brottsliga gärningen företagits saknar i detta sammanhang betydelse.

I remissprotokollet sägs inget om hur förslaget förhåller sig till de bestämmelser i regeringsformen och lagen (1964:163) om införande av brottsbalken som förhindrar en retroaktiv straffskärpning. Lagrådet vill med anledning härav framhålla att nu nämnda bestämmelser inte tar sikte på verkställighet av straff utan endast på den för brottet fastställda påföljden. Med hänsyn till detta och då en ordning som innebär att tidpunkten för brottet avgör valet mellan gammal och ny lagstiftning skulle leda till mycket stora praktiska problem, finner lagrådet att remissförslaget i denna del kan godtas (jfr även lagrådets yttrande den 27 september 1991 över förslag till lag om ändring i brottsbalken m.m.).

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Proposition.....	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1992.....	14
1 Ärendet och dess beredning.....	14
2 Bakgrund	17
2.1 Tidigare lagstiftning.....	17
2.2 Nuvarande lagstiftning.....	18
3 Allmän motivering.....	19
3.1 Allmänna utgångspunkter beträffande villkorlig frigivning.....	19
3.2 Tidpunkten för villkorlig frigivning.....	23
3.3 Förutsättningarna för villkorlig frigivning.....	27
3.4 Prövningen av villkorlig frigivning	30
3.5 Frigivningspermission.....	33
3.6 Övervakning.....	34
3.7 Resursfrågor	35
3.8 Prövningsordningen beträffande överförande av verkställighet av brottmålsdom.....	35
4 Upprättade lagförslag	37
5 Specialmotivering	38
5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	38
5.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	38
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.	43
5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt	44
5.5 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302).....	44
5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.....	45
6 Hemställan.....	45
7 Beslut.....	45
Bilaga 1 Promemorians lagförslag.....	46
Bilaga 2 Lagrådsremissens lagförslag	54
Bilaga 3 Lagrådets yttrande	65